

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2021. március • XXXII. évfolyam 2. (364.) szám

Ára: 330 Ft

Fotó: Kelemen Áron

- **Március 15. sajtója tegnap és tegnapelőtt**
- **Névkutatás, főiskolai oktatás, írásművészet – interjú dr. Kanizsai Máriával**
- **Fájdalmas veszteségek: búcsú Albert Sándornétól, Rendes Bélánétól és Cselik Lászlótól**
- **A Mars rejtélyes tájai egy bajai születésű művésztől – galéria Barics Sándor festményeiből**

Tartalom

- Március 15. a helyi sajtó tükrében (*Horváth Ninett és Zalavári László összeállítás*)..... 3
- Tóth Kálmán-emlékünnepe 1981-ben (*Sarlós István forrásközlése*)..... 5
- A nagybőjt eredetéről (*Tomaskovity Szabolcs írása*)..... 6
- „Ha az ember több kultúrához kötődik, az igen színes mozaikot eredményez...” (*Sándor Boglárka interjúja Dr. Kanizsai Máriával*)..... 7
- Keresztnévadási sajátosságok három bácskai sváb településen a 18. és 20. században (*Mayer János tanulmányának 2. része*)..... 10
- Edit néni, az „örök tanár” (*Dr. Munczig Dénesné megemlékezése*)..... 13
- Rendes Béláné emlékére (*N. Kovács Zita nekrológja*)..... 15
- Cselik László (1946–2021) plébános emlékére (*Bognár Ferencné és Mayer István megemlékezése*)..... 16
- Csipős napok a Chilli Baja/ Bajai Ökporta termékeivel (*Szünder Dezső írása receptekkel*) 18
- Téli élmények a Székelyföld peremén (*Sipos Katalin élménybeszámolója*)..... 20
- A hódítóktól a hazatérőkig: a Mars öt arca az irodalomban (*Mayer István áttekintése*)..... 22
- Marsbéli képes krónikák (*Mayer István felvezetője Barics Sándor képeihez*)..... 23
- A vörös bolygó: a Mars tájai (*Galéria Barics Sándor festményeiből*)..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szünder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számalszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stílusztikai javításának jogát fenntartja!

Fogságba zárt ünnepeink

Sándor Boglárka

■ Épp egy éve annak, hogy úgy jártunk, mint Emil (E-mail) bácsi Varró Dániel versében: „*Én hallgattam az intelmekre/, Felköltöttem az internetre.*” Igaz, a versbeli figura leginkább a levelezés reformálását fájlalja, ezzel szemben mi, hús-vér víruselszenvedők már gyakorlatilag életünk jó részét egy digitális világban vagyunk kénytelenek élni, és amire nem számítottunk: ünnepelni is.

Nilván sokan emlékeznek még: tavaly március derekán Petőfi Sándor vékonydögájú bajai szobra ugyancsak megilletődve tekintgethetett körbe a szigetben, keresve az ilyenkor szokásos, ünneplőbe öltözött, kokárdás tömeget. Koszorúkat és óvodások által készített zászlócskákat így is kapott a talpzata mellé, de az akkor még viszonylag gyéren érkező vírushírek tükrében már csak igen szűk körű volt a megemlékezés, sajtónyilvánosságot is alig-alig nyerve. Utána jött egy hosszabb szünet, amelynek ideje alatt igyekeztünk megszokni az új körülményeket, a távmunkát, az online oktatást, a bezártságot, a „semmi nincs” érzetét és az új keletűnek sajnos nem nevezhető, de az idősavós vásárlás bevezetése miatt friss táptalajt nyert gyűlölködést. Mire mindebbe úgy-ahogy beletörtünk, jött az újabb, kényszerű trend: a virtuális világban megült ünnepek. Kezdődött a ballagással, folytatódott a nemzeti összetartozás napjával (egyben Trianon 100. évfordulójával), adventben pedig már szinte a szemünk sem rebbent, amikor hétköznap délutánonként tartottunk vasárnap estét a város koszorúja mellett, hogy a helyi televízió időben elkészülhessen a közvetítés anyagával.

Annyi mindent kellett megszoknunk és elfogadnunk, hogy ezek mellett apróságnak tűnhet arra vágyni, bárcsak ismét érezhetnénk egy jelentősebb tömegben állva azt a szinergiát, amelyet egy közösen megélt ünnep mozgósíthatna bennünk és körülöttünk. Hogy bárcsak állhatnánk úgy a Déri-kertben, hogy nem kell körbepillantgatva távolságot

tartani, vagy még inkább: ne a tíz méterre lévő fa törzse mögül figyeljük, mi történik az emlékműnél, nehogy mi legyünk a tizenegyedik fő a megengedett mennyiségen felül. Mindez – egyelőre legalábbis úgy tűnik – hiú ábránd marad. Tavaly ilyenkor még reménykedhettünk, ma pedig már tudjuk: kimarad a második március tizenötödikénk is, és sajnos izmos az esélye annak is, hogy a nyarunk se lesz könnyebb a tavalyinál.

Vörösmarty Mihály – hogy a klasszikusokat se felejtjük el – *Szabadsajtó* című verse jut még eszembe, némi áthallással jelen helyzetünkre. „*Oh, jöjjetek ki, láncra vert rabok/, Lássátok a boldog, dicső napot./ S a honra, mely soká türt veletek/, Derűt, vigaszt és áldást hozzatok.*”

Valóban, némi derű, vigaszt, de még áldás is jól jönne már, miközben – költői túlzással élve – láncra vert rabokként vergődünk a vírushelyzet fogságában, vágyva a magunk Pilvaxa után, amely ezúttal egy oltópontban ölthet testet, elhozva számunkra – jó esetben – a szabadulást. Addig is örüljünk az éltető napfénynek, azt nem vehetik el tőlünk, és ha már ismét csak a képernyőhöz folyamodhatunk ünneplésért, legalább utána sétáljunk ki a szigetbe, a szoborhoz, akár egy szál virággal is a kezünkben. A kokárdát meg ez egyszer talán otthon is hagyhatjuk. ■

Helyreigazítás

Kedves Olvasóink!

Január-februári lapszámunkban helytelenül jelentek meg lapunk nyomtatott változatának 2021-től érvényes előfizetési díjai. A jelenleg aktuális előfizetési díjak listáját e lapszámunk 17. oldalán találják. A hibáért és az ebből adódó esetleges félreértésekért szíves elnézéstüket kérjük!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Március 15. a helyi sajtó tükrében

■ **Március 15., az 1848-as forradalom emléknapja kiemelt szerepet tölt be nemzeti és állami ünnepeink között. Amióta meg lehet emlékezni róla, mindig nagy figyelem fordult az aktuális ünnepekre, hiszen a jeles nap kiváló alkalmat teremthetett aktuális politikai üzenetek eljuttatására, a múlt és a jelen összevetésére. Mivel március 15-höz sok, mára alapvető érték (szólás- és sajtószabadság, törvény előtti egyenlőség, nemzeti önállóság stb.) kiharcolását köthetjük, szinte minden korszak megtalálta azt a párhuzamot, amely a jeles napot saját korával összekötötte. Ezek miatt a nap jelentőségét a helyi és országos sajtó is mindig kiemelten méltatta. Az alábbiakban válogatást közlünk a bajai sajtóban 1878-1948 közötti időszakban megjelent hírekből, tudósításokból, publicisztikákból. Ezekben is jól megfigyelhető a politikai aktualizálás szándéka, de egyben szerzőiknek az akkori hatalomhoz való viszonyulása is. (A szövegrészeket a korabeli helyesírás szerint közöljük.)**

Válogatta: Horváth Ninett – Zalavári László „Március 15.”

■ Harmincz éve annak, hogy a magyar haza egén, borongós éjszaka után, ismét feltűnt a szabadság hajnala; harmincz éve, hogy lehullottak a bilincsek, melyek minden szabaddabb mozdulatot fogva tartottak. Dicső nap, melynek emlékére büszke önérzettel telik el a honfű keble és hevesebben dobog a szív, melynek minden lüktetése, minden érverése a szeretett hazáé.

Ami ezen örökké emlékezetes idő és e mai nap között fekszik, az eltörülhetetlen betűkkel van bevésve a történelem érczlapjaira. Mint vitt halálos tusát a népszabadság anygala a zsarnokság hydrájával ... mint került egy időre ez utóbbi felül ... mint vérzett amaz ezer sebtől ... – míg végre levágta a hydra valamennyi fejét és felhangzott a népek hozsannája az égbe.

És felhangzik mindenkor e napon, a nemzet eme szent ünnepén, a szabadságot dicsőítő szózat és fel fog hangzani mindig, amíg csak magyar él a hármás bércz honában! [...]

Ennyi nagyszerű polgár-jogok, ennyi óriási változások kedvezései között elmerülve szívünk szabad örömebe, a 15 ezer bajaiak kebele Mártius 27-én buzgó imában dobogott föl a földi sorsok leghatalmasabb intézője „az Ég Ura” trónjához, s hogy örömrünk kiegészüljön, azon lelkes polgártársainknak, kiknek követei népképviselőkké alakulva e nehézségi csomót nagysándori ügyességgel bölcsen ketté metszék, polgári hálánk babérait tesszük a szabadság oltárára, kérvén, fűzzenek bennünket testvéreleg jogkoszorújokba, szívörülve kiáltván »Éljen a haza! éljen a király! Éljen a Nádor! éljenek hazánk dicső követei! Legyen béke s áldás a nemzet fölött!« (Vezércikk, Bajai Közlöny 1878. március 14.)

„Nemzeti ünnepély a színházban.

A magyar nemzet nagy napjának március 15-ének emlékét a helyben működő

szintársulat derék magyar igazgatója is nem neppé fogja tenni. A balsors által megtépett nemzetre fölhajnalodó nagy nap évfordulójának előestéjén, március 14-én szerdán, az előadás előtt az összes személyzet által énekeltetni fog a szózat, mit követ Petőfy [sic!] életéből vett nagyszerű allegorikus képlet, mire színre kerül „Petőfy élete és halála.” Van-e magyar, kinek szive-lelke Petőfy nevének és március 15-ének hallatára föl ne buzdulna föl ne lángolna? [...]

Elhatároztuk, 1883. évi március 15-én d.e. 9 órakor a helybeli plébánia templomban ünnepélyes hála isteni tiszteletet, – este ½ 8 órakor pedig Leitschuk Jakab úr vendéglői helyiségében diszlakomát tartani. – Midőn ezekről a nagyérdemű közönséget a bizottság nevében értesítem tisztelettel maradtam M[ilasevits] M[árton] elnök.” (Bajai Figyelő, 1883. március 11.)

„A rút hálátlanság megbosszulta magát...”

[...] Petőfy nemzeti kokárdája e napokban került, mint ereklye egyik jeles irodalmi intézetünk birtokába. Alig vették figyelembe; pedig e kokárda legnagyobb költőnk mellén díszlett, oly mellen, melynek minden dobbanása hazájáért vert.

Kossuth Lajost – a magát szabadelvűnek nevező országgyűlési többség hontalanná tette, hontalanná azt, ki hazájának legnagyobb fia, a népek felszabadítója, a joegylenlőség megvalósítója, ki hirt, dicsőséget árasztott a magyar népre a tengereken túl is, az egész világon.

Más nemzet arany betűkkel írja be törvénykönyvébe ily nagy fiának érdemeit, nálunk a közérkölc anyyira lessúlyedt, hogy akad többség mely számüzi kebléből, a magyar honpolgári kötelekből legdicsőbb fiát!

Így tettek a görögök is nagyjaikkal a rút hálátlanság megbosszulta magát.

Március szellője fujhatsz ébresztő dalokat, e nép szívet nem hatod át. Ma nem a szabad-

ságért, nem nagy eszmékért küzd e csapat, hanem – pénzért aranyért [...]

De nem esünk kétségbe. A szabadság érzetét az ég oltá szívünkbe, ezt el lehet altatni, megölni azonban nem lehet. A szabadság szellője, a márciusi fuvalata egyszer csak fel fogja ébreszteni a mesterséges szerekek elaltatott szívet s felfog az még dobogni. A tavasz, a feltámadás szellője, mely még az óriási jéghegyeket is megindítja, hogyme keltené végre fel az emberi szívet. A honfűi szív pedig szagadságért, függetlenségért dobog!

Csak egy hatalmas ébresztő szó kell. Nemesítsük az erkölcsöket, ápoljuk a hazafias értelmeket, lobogtassuk a szabadság zászlaját, s az elvakított nép meg fogja végre vetni az arany hiú csillogását és felzengi ujra és tán még nagyobb chorusban a „T a l p r a M a g y a r t”

Rabok legyünk vagy szabadok? Ez a kérdés válasszatok! s a nép végre válasszani fog.

Mért legyen továbbra is a dédelgetett osztrákok, a telhetetlen Bécs hűbéres szolgálja; honalapító őseink szabaddá, függetlenné alkották e hazát, a nép kitartó honszerelme békés fegyverekkel is kifogja végre küzdeni szabadságát, függetlenségét.” (Bajai Figyelő, 1883. március 11.)

„A szabadság ünnepe.

Lélekemelően ülte meg városunk polgársága a szabadság egyenlőség és testvériség dicső eszméi diadalának félszázados évfordulóját.

Ünnepi díszet öltött az egész város. Öröm és lelkesedés tüze a szemekben, lobogó-disz

a város összes köz- és magánintézetein, a lakosság házáin. Ez a város képe.

Már a kora reggeli órákban a szokottnál nagyobb elevegenség volt észlelhető mindenütt. S a mint a reggeli első napsugár fénye le ragyogott a városra, taraczk lövések jelezték a nagy nap felderültét. Az utcákon már kora reggel százával járt kelt a közönség. A tüzoltó zenekar hazafias dalokat játszva, járta be az utcákat. Reggeli 9 órákor a római katolikus templomban s a délelőtti folyamán a többi felekezetek templomaiban is hálaadó isteni tiszteletre sereglett össze a város apraja-nagyja, hatóságai, testületei. Mindenki ünnepelt, mindenki részt kért az ünnepből.

A délutáni órákban több ezer ember özönlött el az utcákat, különösen a Szent-Háromság-teret, föl s alá hullámozva és várva a délutáni 6 órákor kezdetét vett felvonulást.

A Szent-Háromság téren, valamint a plébánia templom előtt nemzeti színű szöveggel bevont emelvény volt felállítva, a város gyönyörűen ki volt világítva s a sötétből mindmeg annyi csillag ragyogtak elő minden utcának, minden háznak kivilágított ablakai.

A polgári olvasó-egylet helyiségében összegyülekezett testültek este 6 órákor az egyleti helyiség előtt sorakoztak. Több száz lampion felgyújtott lángja és a tüzoltó zenekar indulójának hangja mellett kezdetét vette az impozáns képet nyújtó felvonulás a Szent Háromság szobor elé. Itt, miután a dalárda a Szózatot és Hymnust elénekelte, Dr. Nyiraty János ügyvéd lépett az emelvényre és messze hallható, csengő hangon kezdette meg ünnepi beszédét, méltatva a korszakos nagy nap sok dicsőséggel teljes eseményeit, tartalomban úgy, mint a szónoki előadás tekintetében remek beszédével páratlan hatást gyakorolt a mintegy 6000-nyit hallgatóságra.

Ezer éljen felett lelkes szavaira. Beszédének befejeztével és a Hymnus eléneklése után az ünnepi menet a „Főutcán, a Rév-utcán, Szent Antal-utcán keresztül példás rendben vonult a Tóth Kálmán szobra elé hol ifj. Utry Pál nagy hatással szavalta el Tóth Kálmánnak »Kik voltak a honvédek?« című hazafias költeményét.

Este 8 órákor a társas körök ünnepelték, diszlakomával a nagy napot.” (Beszámoló az 50. évfordulás ünnepségekről, Bajai Közlöny, 1898. március 20.)

„A nép, a dolgozók lelkes összefogása..”

[...] És itt kerül szembe az országgyűlés ellenzéke nemcsak az osztrák kormányzati elképzelésekkel, de magával a magyar főnemességgel is. Még a főnemesség leghaladottabbjai, miként Széchenyi István gróf, sem gondoltak arra az átfogó erélyes rendezésre, amire a magyar nép, a tizmilliónyi jobbágy vár: a

földosztással együttjáró jobbágyszabadításra. A félmillió kivételezett, a félmillió úr szava erősebben érvényesül ezekenél. A főurak szónokai, a pozsonyi országgyűlésen megfontolt-ságot ajánlanak akkor, amikor a nyomoruság már szinte állati sorba taszította a jobbágyot és amikor a mezőgazdasági termelés sorvadását az egész ország gazdasága sinyin meg. Hiszen a jobbágyság régóta tarthatatlan körülmények között él. Ő fizeti az adót; termésének egyötödét az urnak és a papnak adja; az év egyharmadrészét átrobotolja a földesurnak! De robotol a vármegyének, robotol a királynak; fizeti a véradót: az ő fiait viszik katonának! Vadászat, halászat, nem parasztnak való dolog! – tartja a nemesi szemlélet. De tilos a parasztnak kimérni levágott vagy elhullott marhája husát is, nem adhatja el a saját szőlőjében termelt bort sem. Tünie kell, hogy a legelőkből mind többet „különit” el magának az uraság. Még nehezebbé teszi a jobbágyság helyzetét az a tény, hogy majdnem kétharmada teljesen földtelen. 1848-ban 600.000 telkes jobbágy van Magyarországon és ugyanakkor 900.000 földtelen: 900.000 zsellér. [...]

Így történt hát! A márciusi ifjak buzdítására megmozdult a nép, kinyomtatta a Nemzeti Dalt, szabadságharcunk tizenkétpontos követeléseit, megválasztotta vezetőit, kiszabadította börtönéből Táncsics Mihályt, a magyar parasztság és kézművesség leghűségesebb szószólóját. A megszabadított népvész kocsiját a lelkes iparosok, diákok és parasztnak valósággal diadalmenetben huzzák át Budáról Pestre. Este a színházban Katona József Bánk Bán-ját mutatták be a zenekar felváltva a Rákóczi indulót és Marseillaise-t, a francia forradalom legendás himnuszát játszotta.

Így történt hát! A nép a dolgozók lelkes összefogása – többet ért el egy délután alatt, mint a pozsonyi követek hosszú hónapokig tartó tárgyalásai. A pesti március 15-ikének valóban megvoltak a gyakorlati eredményei. [...] (Bajai Hírlap, 1948. március 13.)

„Baja város társadalma a szabadságharc százéves fordulóját, a szabadság eszméjét és a szabadságért életüket áldozók emlékét méltó ünnepléssel örökíti meg.

Március 15-i ünneplés rendje:

Vasárnap:

8 órákor Móricz Zsigmond Népi Kollégium stafétája Budapestre indul.

Délután 5 órákor a Rendőrség műsoros estje a székházban.

Este 8 órákor az Ifjúság tábortüze a Fő-téren. Az ifjúság fogadalmat tesz a 48-as eszmények mellett. Tézene.

Hétfőn:

Reggel zenés ébresztő.

9 órákor istentiszteletek.

10 órákor a város társadalmának díszünnepélye a Városháza előtt:

Himnusz. Éneklés a közönség.

Nemzeti dal. A Gimnázium szavalókórusának kíséretével szavalja Kiss Gyula (Posztógyár.)

Babics József polgármester megnyitó beszéde.

„Rendet” Illyés Gyula verse. Szavalja Szoger Ferenc alhadnagy.

Berzsenyi-Kodály: Forr a világ”. [Helyesen: A magyarokhoz – a szerk.] Előadja a Zárda és Tanítóképző egyesített vegyeskara.

Ünnepi beszéd. Elmondja Andrásfi Gyula, az MKP megyei titkára.

Ady Endre: A magyar tűz márciusa. Szavalja Tóth Lajos, tanítóképző.

Ady Endre: „Isten harsonája”. Előadja a gimnázium szavalókórusa Bojta Károly vezényletével.

A 48-as Ifjúsági Bizottság szónoka: Sarok Antal.

Petőfi-Kodály: „Isten csodája”. Előadja a Tanítóképző nagykórusa Vönöczky Géza vezényletével.

A polgármester a Székesfőváros által ajándékozott 1000 darab Petőfi kötetet átadja a város közönségének.

„Kossuth Lajos azt üzenté...”. Éneklés a közönség.

Fél 1 órákor a Városi Múzeum 48-as kiállításának megnyitása:

Tóth Kálmán tábori dala 1848-ban. Zenéjét szerezte Herr György. Bemutatja a „Herr-férfiegyüttes”.

A múzeum vezetője ismerteti a kiállítást.

Babics József polgármester a kiállítást megnyitja.

Tóth – Kálmán – Herr György: Népdalegyveleg. Előadja a „Herr férfiegyüttes”.

Délután negyed 3 órai kezdettel ünnepi sportműsor (labdarúgás, atlétika, kosárlabda) a Patak-utcai sporttelepen.

Este 6 órákor a Szabadszakszervezet ünnepi estje a székházban.

Este 7 órákor „Magyar est” az Ipartestület nagytermében a Szabadművelődési Felügyelet rendezésében.

Este 8 órákor a Magyar Kommunista Párt ünnepi műsoros estje a Dózsa-teremben.

Az esti műsorok után 48-as bál.

Szentistván március 15-i programja:

Zenés ébresztő. Ifjúsági felvonulás. Mise Ünnepe. Nemzeti Bizottság szónoka: Peágyity Mihály. Ifjúság szónoka: Romsics László. Szavaltatok. Énekkar. Szavalókórus.

Délutáni sportműsor: kerékpárverseny, atlétika, leány kézilabda, futball.

Este az iskolában szindarabok.

48-as bál a Madiszban.”

„Nagy, demokratikus népförradalom...”

[...]Az iskolás fiúk és lányok kezükben kicsiny

zászlókkal érkeztek először. Azután a cserkészek, a rendőr disz-szakasz. Zenekarával az élen vörös zászlók és transzparenszek alatt hatalmas fegyelmezett embererdejével a Magyar Kommunista Párt, mögötte pedig a szociáldemokraták. Külön színpont volt a szakszervezetek, a posztógyár, vasút dolgozóinak demonstratív felvonulása. A Demokratikus Nők Szövetsége, az ifjuság és a társadalmi egyesületek után taps fogadja a honvédség diszszakadait. [...]

Babics József a város kommunista polgármestere megnyitó beszédében a nap jelentőségére és mélyre gyökerező értelmére mutatott rá. Felemelt hanggal jelölte meg mindannyiunk célját; munkával

építeni a hazát és boldogítani a népet. Az ünnep szónoka Andrásfi Gyula MKP megyei titkár lépett ezután az emelvényre.

„[...] Az elmúlt száz esztendőből 97 éven keresztül igyekeztek kisajátítani március 15-e nagy emlékét, a magyar nép forradalmi készségének és lendületének, az azóta csak 1919-ben látott dokumentjét, igyekeztek március 15-ét, mely a magyar nép szabadságszerzetének legnagyobb pirosbetűs ünnepe, csak külsőséggé tenni, a valódi lényegét, a forradalmi következetességet, 1848 erényeinek megismétlését, 1848 folytatását, nem hogy nem akarták, irtoztak tőle és azért minden erejükkel elnyomni igyekeztek és jelentőségét elkendőzni.

Március idusa, a centenárius legkiemelkedőbb napja, nem mulhat el anélkül, hogy 1948 igazi céljait, a harc vezetőinek tényleges szerepét el ne mondjuk és az akkor történekből a tanulságot mai nagy feladataink elvégzésére ne vonjuk. A magyar nép az 1848-as nagy demokratikus népforradalomban először fogott olyan célkitűzésekbe, mely nem a régít sóvárogta vissza, hanem a haladás nagy ügyét szolgálva a feudalizmust, milliós jobbagyományokat elnyomó rendszerét akarta szétörni. [...]” (Bajai Hírlap, 1948. március 20.)

A közölt szövegrészleteket a *Ady Endre Városi Könyvtár Helyismereti gyűjteményének anyagából válogattuk.* ■

Tóth Kálmán-emlékünnepe 1981-ben

Sarlós István

■ Az 1945 után Magyarországon berendezkedő új politikai rendszer történelmünket és történelmünk nagy alakjainak munkásságát különös, szélsőséges, politikai ideológiával töltött értelmezéssel látta el. A Rákosi-korszakban a népi-munkásmozgalmi-osztályharcos irányvonal és a forradalmi eszmék hangsúlyozása került előtérbe. Ez a Kádár-korszakban is fennállt, de a „gulyáskommunizmus” idején fokozatosan engedett a fekete-fehér/jó-rossz szemléletű történelmi megközelítésből, és árnyaltabb, realisabb kép kialakítására törekedett. A politikai rendszer természetesen önmagát továbbra is a kommunista, munkásmozgalmi vonalon definiálta, de a történetírásban helyi és nemzeti értékek is megjelenhettek. Baján ilyen érdekes folyamaton ment át *Tóth Kálmán* költő, író és politikus személyiségének megítélése.

1981. február 3-án volt Tóth Kálmán születésének 150., illetve március 29-én halálának a 100. évfordulója. E két kerek évfordulót a városi tanács művelődési osztálya egyértelműen kihasználta az egykor Petőfi Sándomál is népszerűbb költőről való megemlékezésre. Tóth Kálmán életpályája csak félig illeszkedett bele az 1981-ben érvényes politikai kánonba. A magyar irodalomban betöltött szerepe egyértelmű volt, 1878-ban már kiadták összegyűjtött műveit, több színműve is évekig a pesti színházak műsorán maradt, de lapszerkesztőként és újságíróként is megkérdőjelezhetetlen érdemei voltak. A megemlékezések során elsősorban ezt kívánták kiemelni.

„*Előterjesztés a Végrehajtó Bizottság 1981. január 23-i ülésére:*

Tisztelt Végrehajtó Bizottság!

Ez évben ünnepi műsorral emlékezünk meg Tóth Kálmán, a város költő fia születésének

150., illetve halálának 100. évfordulójáról. A Nagy István Társaság által – felkérésre összeállított – Tóth Kálmán emlékünneppel kapcsolatos program főbb gondolatai:

1981. febr. 3.	11.00 óra Koszorúzás – emlékbeszéd Tóth Kálmán sírjánál.
1981. márc. 29.	18.00 óra Tóth Kálmán emlékkiállítás megnyitása a Türr István Múzeumban.
	19.00 óra Koszorúzás – emlékbeszéd Tóth Kálmán szülőházánál.
1981. márc. 30.	8.30 óra Emlékkülés Baja Városi Tanács tanácstermében.
	15.30 óra Koszorúzás – emlékbeszéd Tóth Kálmán szobránál.

A Tóth Kálmán emlékünnepe szervezésével és propagandájával összefüggő kiadványok (meghívók, plakátok, Tóth Kálmán emlék-mappa stb.), valamint egyéb dologi kiadás tervezett költsége 50.000.-Ft

Javaslom a Tisztelt Végrehajtó Bizottságnak, hogy az 1980. évi pénzmaradvány terhére a Tóth Kálmán emlékünneppel kapcsolatos költségekre 50.000.-Ft-ot biztosítani szíveskedjék.

Határozati javaslat:

A Végrehajtó Bizottság a Tóth Kálmán emlékünneppel kapcsolatos költségek fedezetéhez 50.000.- Ft-ot biztosít. A fedezet biztosításával kapcsolatos feladatok elvégzésére a Pénzügyi Osztály vezetőjét utasítja. Egyúttal utasítja a Művelődési Osztály vezetőjét, hogy a fenti összeget a Nagy István Társaság részére utalja át.

Határidő: Azonnal.

Felelős: dr. Garai István osztályvezető, dr. Molnár János osztályvezető.

Baja, 1981. január 23.

dr. Molnár János, osztályvezető”

A költő politikai tevékenységének megítélése már vegyesebb volt. az 1848-49-es forradalom és szabadságharc alatti tevékenysége minimális volt (a katonai kiképzést megkapta, de tüdőbetegsége és gyenge fizikuma miatt komoly feladatot nem adhattak neki), ezért ezt nagyon nem lehetett kiemelni. 1865–78 között mind a négy bajai országgyűlési képviselő-választáson diadalmaskodott. 1865-ben és 1868-ban a kormányzó Deák-párt, 1872-ben az ellenzéki Balközép, utolsó választási sikerét 1875-ben pedig már a kormányzó Szabadelvű Párt jelöltjeként aratta. Országosan elismert újságíróként és szerkesztőként 1869-ben a XXIII. törvényekben kezdeményezte a hírlap-bélyeg eltörlését, amely a napi sajtó burkolt állami adóztatási formája volt. A „sajtószabadság” biztosítására tett lépéséről az utókor gyorsan elfeledkezett – Országgyűlési képviselőként ez volt az általa kidolgozott legkomolyabb sikeres, országos jelentőségű indítvány. – Emellett Tóth Kálmán sikeresen lobbizott Baja város érdekében is. Az 1870-es évek elején megépült a Tanítóképző Intézet – ez az oktatási miniszter, báró Eötvös József mellett Tóth Kálmán érdeme –, és Baja önálló törvényhatósággá alakult, azaz elérte a Magyarországon elérhető legmagasabb városi közigazgatási rangot. A tanítóképző létrehozásával kapcsolatos megemlékezésekben Eötvös mellett még felbukkan a neve, de Baja önálló törvényhatósági jogú várossá válásában Tóth Kálmán képviselőnek oroszánrésze volt, viszont a szülővárosáért tett legnagyobb lépéséről életművében csak minimális szó esik, ezt mintha az utókor elfelejtette volna. ■

A nagyböjt eredetéről

■ Az ún. nagyböjt időszakát éljük. Ez a keresztény közösségekben a húsvét előtti 40 napos előkészület ideje, amely hagyományosan hamvazószerdával (idén február 17.) kezdődik, és nagyszombaton (idén április 3.) fejeződik be. Ezen időszak lelkületének a közismert önmegtartóztatás, étkezési korlátozások, zenés multságok tilalma mellett máig fontos eleme az ima és a szegények megsegítése is. A böjtölés egyházi szabályozása a történelem során többször is változott. Ma a katolikus egyház szigorú böjtot már csak hamvazószerdára és nagypéntekre ír elő: ekkor a 18 és 60 év közötti hívek a nap folyamán háromszor étkezhetnek, és egyszer lakhatnak jól, valamint ezen a napokon és a nagyböjt többi péntekjén arra kéri 14 évnél idősebb tagjait, hogy ne fogyasszanak húst. Az időszak liturgikus színe a bűnbánatot jelképező lila (viola), az időszakban a legtöbb keresztény közösségben nem hangzik el az örömet kifejező *alleluja* szó, a templomokat nem díszítik virágok. Liturgikus hagyomány az is, hogy nagyböjt ötödik vasárnapjától (feketevasárnap) a feltámadási szertartásig a templomi feszületeket és a főoltár képét lila színű lepellel takarják le. A középkorban a böjtnek természetesen gyakorlati okai is voltak: többek között ezzel tudták elérni, hogy az emberek a tavasz beköszönte előtt minden tartalékukat feléljék, ami komoly éhínségekhez vezetett volna. Az időszakhoz a keresztény világban mindenütt gazdag népi hagyomány is kapcsolódik. Az alábbiakban teológus végzettségű szerzőnk a hagyomány egyházi alapjait mutatja be.

Tomaskovity Szabolcs

■ A természetben most folyik a tél és a tavasz közti küzdelem. A hó és a jég múltban, új csírák kezdenek rügyezni. Ilyenkor az egyház életében, a liturgiában is lelki tavasz van, ugyanis a közöny és a bűn sötétsége mellett már kezdenek szirmot bontani az új élet mennyek számára nyíló virágai. S ennek a megújulásnak, lelki tavasznak a neve: *nagyböjt*.

Ha a nagyböjti időszak történelmi gyökereit keressük, akkor először is a böjtölés hagyományáig kell visszamennünk. *Szent Iréneusz* püspöktől (+202) tudjuk, hogy a II. században a húsvétra felkészítő böjt csak egy-két napig tartott. A III. századból származó iratok tanúsága szerint a hívek már két hétig is böjtöltek Urunk feltámadásának ünnepét megelőzően. Aztán a IV. századra szinte általánossá vált a „*quadragesima*”, azaz a negyvennapos böjt. Ez azonban csak a bűnbánati időszak első vasárnapján kezdődött, s mivel a keresztények a feltámadásra emlékezve vasárnap nem böjtölnek, tulajdonképpen csak 36 napon át tartott. Valószínűleg *Nagy Szent Gergely pápa* (590–604) csatolta ide a hamvazószerdától vasárnapig terjedő négy napot, hogy ezzel teljessé váljon a negyven nap. A nagyböjti időszak terjedelmének biblikus alapjai vannak. Isten 40 napig bocsátott vízözönt a földre Noé idejében, a szövetség megkötése után Mózes 40 napig volt a Sínai-hegyen, a zsidó nép 40 éven át vándorolt a pusztában, Jónás próféta idejében Ninive lakói 40 nap haladékat kaptak a bűnbánatra, s végül Jézus szintén 40 napon át böjtölt és vonult el a pusztába, ahol megkísértette a sátán.

Amikor Európa népei még jórészt pogányok voltak, akkor ez a 40 nap arra is szolgált, hogy a *katechumeneket*, azaz a keresztségre kijelölt hittanulókat előkészítsék a keresztség felvételére, melyet húsvét vigliáján, nagyszombat éjszakán szolgáltattak ki. Aztán a kora középkorban még egy komoly szertartás is kapcsolódott a nagyböjthöz: a bűnösök nyilvános vezeklése. Mindez nagyböjt elején kezdődött, amikor a közösséget elhagyták, és nagycsütörtökön fejeződött be az ünnepélyes visszafogadással. Ez a szokás a XII. századig tartotta magát, de ma is megvan a nyoma a *hamvazkodás* szertartásában.

A hamuval való meghintés már az ószövetségben a bűnbánat jele volt. Így Jónás ösztönzésére a niniveiek is bűnbánatot tar-

tottak, és ennek jelül hamuval hintették meg a fejüket. A hamu ugyanis megfelelően fejezi ki a földiek mulandóságát, s így magában is alkalmas arra, hogy bűnbánatra serkentsen. A keresztényeknél eleinte csak a nyilvános vezeklők homlokát jelölték meg hamuval a böjt kezdetén a gyász és vezeklés jelül, később azonban, a IX. századtól kezdve a hívek is középük álltak, és meghamvazkodtak. A X. században rendelte el a pápa, hogy mindenkit hintsenek meg hamuval: a világiakat és a papokat egyaránt. A hamu elfogadásával elismerjük az embernek a föld porából való származását, és a halál után a földben való széthullását. Egyúttal a rendelkezésünkre álló idő jó felhasználására is figyelmeztet minket, hiszen véges ez a földi élet. A hamu az egyház szentelőimái által szentelménnyé lesz, gyógyítóerőt nyer, ugyanis a nyomában fellépő bánat által már egy új és jobb életre szeretnénk berendezkedni. A hamvazószerdai hamvazkodáshoz szükséges hamut mindig az előző év virágvasárnapján megszentelt palmaágakból vagy barkákból kell előállítani, tehát a győzelem és a diadal szimbólumából, mert az igaz bánat is erre vezet el minket.

Szent Benedek szavai, melyeket *Regulája* őrzött meg számunkra, legyenek segítőink nagyböjti utunkon, hogy ne csak túlélni, hanem megélni akarjuk ezt az áldott időszakot, felfedezve annak igazi lelkületét és jótékony hatását életünkre: „*Bár a keresztény ember egész életének folytonos nagyböjtnek kellene lennie, mégis legalább ezeknek a szent napoknak megtartásában tanúsítsunk teljes buzgóságot, hogy a többi idő hanyagságait helyrehozzuk.*” ■

A hamvazkodás szokásának ábrázolása

„Ha az ember több kultúrához kötődik, az igen színes mozaikot eredményez...”

Dr. Kanizsai Máriával horvát gyökerekről, a bajai főiskoláról, a tanítók régi és új szerepéről

■ Február derekán igazi ajándéknak számít egy verőfényes napsütöttes séta a Sugovica partján, főként, ha ezt egy igazán sokszínű, ugyanakkor békét és kiegyensúlyozottságot sugalló személyiség társaságában tehetjük. A 2019-ben Baja Város Polgármestere Kitüntető Díjával is elismert DR. KANIZSAI MÁRIA (vagy ahogyan mindenki ismeri és emlegeti: Marica), a bajai Eötvös József Főiskola oktatója épp ilyen: több mint három évtizedes itt tartózkodása nyomán úgy vált igazi bajaivá, hogy közben megőrizte, erősítette dunántúli horvát gyökereit is, és vált egy ikonikus intézmény és gazdag kultúra meghatározó alakjává. Közös sétánk során szó esett a gyökerekről, a család jelentőségéről, de a mai fiatalokról és a tanítók átértékelődött szerepéről is.

Dr. Kanizsai Mária

Sándor Boglárka

■ – Zala megyéből, a Mura menti Tótszerdahelyről származom, ahol már régóta él egy kétnyelvű horvát népcsoport, amely a horvát nyelv kaj dialektusát beszéli. Magyarországi horvát nemzetiségű vagyok. Két évvel ezelőtt egy ismerősöm, talán épp a *Nemzetek tánca* egyik rendezvényén, a sétálóutcában megkérdezte tőlem, mióta is élek Baján. Utána kellett számolnom: 1985-ben érkeztem ide, eredeti terveim szerint egy próbaévre, amelyet a magam számára kitűztem. Ez aztán jó hosszúra nyúlt.

– Mit szerettél volna kipróbálni?

– Akkor végeztem az ELTE-n szerbhorvát-magyar szakos középiskolai tanárként, és szóltak az egyetemi tanáraink, hogy a bajai főiskolán tanársegédként keresnek. Felültem a vonatra, eljöttem Bajára körülnézni, és megtetszett az intézmény. Dr. Juhász Károly főigazgató fogadott, azóta is nagy tisztelettel és szeretettel gondolok rá, s örömmel köszöntöm, ha egy-egy rendezvényünkre visszalátogat. Amikor beléptem a Szegedi úti épületbe, azonnal megéreztem az intézmény szellemiségét. Minden épületnek van hangulata, kisugárzása. Emlékszem, kitárult előttem egy kapu, felmentem egy széles lépcsőn, egy olyan intézményben, ahol az évtizedek során sokan szereztek életre szóló tudást, tanítói diplomát. A tudás, a tanulás szellemisége szinte áradt a falakból. Az épület is hasonló jellegű, mint az ELTE, amelyet öt évig látogathattam, talán ezért is éreztem rögtön otthonosnak a bajai főiskolát. Az egy évből sok év lett. Ebben az intézményben éltem meg a szakmai munkám kiteljesedését, és ebben a városban kaptam életem egyik nagy ajándékát, a családomat. (Két fiam van, akik nagyon gyorsan felnőttek, mindketten Budapesten élnek és dolgoznak, rendkívül büszke vagyok rájuk.) Fiatalon az ember csak arra gondol, hogy az épp aktuális feladata-

inak eleget tegyen. Nem is tudja elképzelni, mennyi kihívás, feladat fog majd rá várni! Az életemben a tanítás, a munkám egyfajta szolgálat. Az egyéni boldogulása mellett mindenkinek hozzá kell járulnia valamivel a közösség jólétéhez, gyarapításához. Én azzal teszem, hogy tanár lettem.

– A családotban volt előzménye a pedagógusi pályának?

– Parasztcsaládból származom, a nagynénem azonban – akivel azonos a nevünk – óvónő lett; a környéken ő volt az első, aki horvát nemzetiségi nyelvoktató óvodát szervezett és vezetett, egész életében kisgyermek nevelésével foglalkozott. Már nagyon idős, és el is költözött arról a környékről, de Molnáriban, ahol sok-sok évig dolgozott, még mindig úgy emlegeti mindenki: *az Óvónéni!* Többgenerációs családban nőttem fel, együtt laktunk apai nagyszüleimmel. Mindenki dolgozott, az asszonyok a háztartásban, háztáji földekkel, kertészetekben. Édesanyám is rendkívül dolgozott, bőven túl a hetvenen is csak akkor látom pihenni, amikor imádkozik. Vallásos nevelést kaptam, ahogy falun szinte mindenki: ez egyfajta kultúrkör, amelyet az ember magával vihet, s szellemi, lelki támaszt adó védőháló is. Egyetemi tanulmányaim alatt az irodalom tanulmányozásához nagyon jól jött a keresztény kultúra ismerete.

A családomtól, a népemtől sok értéket örököltem. A zalai horvátok nagyon családcentrikusak és összetartók. Talán azért is, mert nemzetiségi népcsoportként összetartja őket a közös nyelv, a származás tudata. Mindig is szigeteket alkottak a magyar lakosságtól övezve, ahogyan ez általában is jellemző a szórványban élő népcsoportokra. A család is olyan megtartó erő, amelybe bele lehet kapaszkodni. A mai gyerekek többsége azonban már másféle szerkezetű családokból érkezik: nincsenek klasszikus többgenerációs családok, sok viszont az egyszülős vagy mozaik-

család, a gyerekek pedig nem mindig kapják meg ugyanazt a stabil hátteret.

– Van különbség a zalai és bácskai horvátok között?

– Minden nemzetiségi csoportnak megvan a nyelvi jellemzői, szokásai, hagyományai, és ez sajátos regionális identitástudatot eredményez. Én zalai horvát vagyok, ebbe a kultúrába nőttem bele. Az idősebb falumbeliekkel, édesanyámmal a horvát nyelv kaj dialektusának archaikus változatát beszéljük ma is, amely dialektológiai szempontból, kiejtésben, szókinésben eltér a bácskai horvátok nyelvéétől. Ettől függetlenül persze van közös nemzetiségtudatunk, és meg is értjük egymást. Nagyon szeretem, tisztetem a bácskai horvátok, sokákok, bunyevácok, rákok színes kultúráját, gazdag hagyományait és mentalitását. Szeretem, hogy mindig vidámak, s ha megszólal a tamburazene, azonnal összekapaszkodnak, és járják a kólót. Én is itt tanultam meg kólózni a Sugovica Tánckörben.

Jó, ha az ember sokféle kultúrát ismer, mert másként szemléli a világot. Nemrég egy beszélgetés során összeszámoltam, hányféle nyelvet is ismerek: horvátot, szerbet, oroszot, tanultam óslávul, finnül, németül, tudok egy kicsit angolul is. Minden nyelvnek sajátos struktúrája és kulturális tartalma van. Pusztán a struktúra is egyfajta rálátást ad a világra, mert minden nyelv másként szegmentálja, tükrözi vissza a valóságot. A világ nyelvi képe annyiféle, ahány nyelv létezik. Ha az ember származását tekintve is több kultúrához tartozik, az nagyon színes belső mozaikot eredményez.

Két korábbi főigazgató, Dr. Juhász Károly és dr. Fátrai Klára társaságában

– *Úgy tudom, kutatási témáiban is a horvát népcsoporttal foglalkoztál.*

– Tíz éven át nem a főiskolán, hanem az *Országos Fordító- és Fordításhitelesítő Irodában* dolgoztam. Ez épp a délszláv háború idején történt, amikor megindult a menekültek áradata, és rengeteg volt a fordítandó dokumentum. Tíz év után visszahívtak a főiskolára, de a felsőoktatásban követelmény a tudományos fokozat, így doktori iskolába kellett jánom: az ELTE-n szlavisztikából doktoráltam. Kutatási témám pedig öt zalai horvát község, köztük szülőfalum személyneveinek vizsgálata volt, az 1794-től 1998-ig terjedő időszakban vezetett egyházi anyakönyvek alapján. Jelentős névtani adatbázist gyűjtöttem, s majd egyszer eljön az ideje a feldolgozásnak is. Nagy örömmel végeztem ezt a kutatást, hiszen a múlt egy darabjába kaptam ezáltal bepillantást, s ráadásul ezzel a témával előttem Magyarországon még senki nem foglalkozott. Úgy kezdődött, hogy beleszerettem a régi anyakönyvekbe. Szükségem volt a nagyobbik fiam keresztelési anyakönyvi kivonatára, s elmentem a tótszerdahelyi plébániára elkérni az iratot, a plébános úr pedig kinyitotta a régi dokumentumok szekrényét, és biztatott, keressem ki, ami érdekel. Persze nem a legújabb anyakönyvet vettem a kezembe, hanem a legrégebbit, az 1794-est. Kinyitottam, s ott voltak előttem gyöngybetűkkel, ékes latin nyelven bejegyzve a népem régmúlt generációinak sorsfordulói: születés, esküvő és haláluk napja. Éreztem, hogy ezzel nekem dolgom van; ez maga a könyvekbe zárt múlt, emberi sorsok nevek, adatok, apró bejegyzések tükrében. Egy egész nyáron át tanulmányoztam, fotóztam, fénymásoltam az elsárgult oldalakat, hogy télen otthon dolgozni tudjak belőlük. Olyan volt, mint egy időutazás, mintha együtt éltem volna azokkal az emberekkel, akiknek a névanyagával dolgoztam. Amikor elkészültem, úgy éreztem, hogy a népcsoport, amely

vezetőjeként. Nem hiányzik ez a fajta munka?

– Tavaly januárban járt le az intézetigazgatói megbízásom. Nagyon intenzív korszakot éltem meg vezetőként, sok változást kellett nagyon rövid idő alatt menedzselnünk. 2011-ben lettem először dékánhelyettes, ezután 2014-től 2017-ig, majd 2020-ig intézetigazgató. 2016-ban két nagy EFOP-pályázatot írtunk meg, mindkettőt meg is nyertük, így 2017-től rengeteg munkánk volt, a zárásuk még most is tart. A szakmai megvalósítás 2020 tavaszáig nagyrészt befejeződött. A vezetés felelősségteljes feladat, sok energiát, koncentrált figyelmet, kreativitást és rugalmasságot igényel.

– *Milyen minőségbeli változásokat éltetek meg, amióta a főiskolán vagy?*

– Amikor ide kerültem, ez klasszikus értelemben vett tanítóképző főiskola volt, sok csoporttal, a jelenleginél magasabb létszámmal, nagy tudású tanárokkal. Azóta sok változás történt: a felsőoktatás némiképp szolgáltató jelleget öltött. Én ezt érdekesen éltem meg, mert az OFFI, ahol dolgoztam, szolgáltató irodaként működött, ott volt alkalmam megtanulni ezt a szemléletet. Újdonságnak számított, hogy megjelentek a számítógépek, online ügyintézés, most pedig aktuális jelenség a távoktatás. Bármilyen fejlett is a technikai háttér, az emberi erőforrást nem lehet gépekkel pótolni. A pedagógusképzés mindig követi a társadalmi változásokból eredő igényeket. Ezen túl konferenciákat rendezünk, a szakterületünkön kutatunk és folyamatosan publikálunk. Jó a kapcsolat a város és a térség oktatási intézményeivel, segítő szakemberekkel. Saját főiskolai könyvkiadót működtetünk. Szerintem modern főiskola lettünk.

Most óriási a szerepe a pedagógusoknak, s nagyok a különbségek városi és vidéki iskolák, bizonyos régiók között. Meglehetősen differenciáltak az igények: a szülők ma már

mindig is jobbágyként élt, kemény munkával földet művelt, elégtételt kapott általam, kölcsönösen emeltük egymást. S külön öröm számomra, hogy a dolgozat könyvben is megjelent az *Eötvös József Főiskolai Kiadó* gondozásában *Nevek, nyelvek, sorsok* címmel.

– *Hosszú ideig dolgoztál a Pedagógusképző Intézet*

iskolát, tanítót, nyelvoktatást, felszereltséget, extra szolgáltatást keresnek a gyermeküknek, amikor iskolát választanak. Megnőtték az intézményekkel szemben támasztott igények. Ugyanakkor bizonyos régiókban, településeken elkeserítően sok a hátrányos helyzetű család és az olyan kisgyermek, aki támogatásra szorul a tanulásban, vagy más különleges bánásmódot igényel, emiatt időnként sokkal több feladata van a pedagógusnak, hiszen ő tölti a legtöbb időt a gyermekkel. Mindenféle élethelyzettel találkozhatunk, amelyeket a pandémia még inkább kiélezett.

Hallgatóink nagy része vidékről származik, és oda is tér vissza. *Eötvös József* nem véletlenül alapította a főiskoláit a peremvidékre, célja volt, hogy a vidék oktatása, képzése, szakember-ellátottsága biztosítva legyen. A hallgatókat arra kell felkészítenünk, hogy sokszor nem ideális körülmények közé térnek vissza, de ott is helyt kell állniuk, és minden helyzetben pedagógusnak kell lenniük. A gyermeket pedig szeretni kell! Ez mindennek az alapja.

– *Más kvalitásokat kellett húsz éve kifejleszteni a leendő tanítóknak, mint most?*

– Mások a gyerekek, megváltoztak a társadalmi, gazdasági, technikai körülmények is, nem beszélve az infokommunikációról. Én mintegy húsz éve dolgozom számítógéppel, és tapasztalom, hogy ez a terület döbbenetes tempóban fejlődik. A mai gyerekek, fiatalok nagyon jól értenek a számítógéphez, okostelefonhoz, IKT eszközökhöz. Mások a kompetenciáik, mire iskolába kerülnek. Más az információhoz, a tudáshoz való hozzáférés módja és sebessége is. Tanárnak és diáknak szorosan együtt kell működni. Bármennyire is törekszünk, hogy friss ismeretekkel és digitális kompetenciákkal vertezzük fel a pedagógusjelölteket, szükség van a jól használható, kipróbált módszerekre, a gyakorló pedagógusok módszertani kultúrájára, tapasztalataira is. Mindezt igyekszünk visszaforgatni a képzésbe, hogy hatékony stratégiákkal készítsük fel a jövő pedagógusokat. Fontos a belső emberi mag is: hogy milyen mentalitással, attitűddel állunk hozzá a gyermekhez, és persze az empátia, megértés, elfogadás, tolerancia, a szakmaiság és az elhivatottság is.

– *Találkoztál a pályád során olyan diákkal, akit inkább eltanácsoltál?*

– Ez nagy felelősséggel járó döntés. Aki az elején rájön arra, hogy nem jól választott szakot, esetleg egy másik korosztállyal jobban boldogulna, az intézményen belül is válthat. Ebben mindig segítünk. A felsőoktatás átjárhatósága biztosítja az intézményváltást is. Ritkán fordul elő, hogy valaki nagyon melléfog, és más szakmát, tanulmányokat kell választania. Szomorúbb, ha valaki azért

hagyja el a főiskolát, mert a körülményei miatt nem folytathatja a tanulmányait. Sokan élnek nehéz szociális körülmények között. Általános jelenség, hogy a hallgatók munkát vállalnak a tanulmányaik mellett. A levelező tagozatosoktól nem csekély erőfeszítést igényel, hogy a munka, család, tanulmányok területén is maximálisan teljesítsenek. A nappali tagozatosoknak szerintem igénye van arra, hogy önállósodjanak, eltartsák magukat, vagy épp visszaadják családjuknak a támogatást. Jó látni, hogy a mai fiatalok ilyenek. Szeretek velük dolgozni: ha a tananyag kapcsán kitalálunk egy jó módszert vagy új megközelítést, azt mindig kicsit tovább tudják gondolni, ebből magam is sokat tanulok. Ők bíznak abban, hogy tudásom legjavát adom nekik, én pedig abban, hogy önmagukat építve a legjobb módon hasznosítják azt. Az én olvasatomban a tanítás-tanulás kölcsönös bizalmon alapuló partneri együttműködés.

– *Van olyan egykori diákdod, akire különösen büszke vagy?*

– Mindenre büszke vagyok, aki nálunk végzett. Mindig örülök, ha volt hallgatóinkkal találkozom az utcán, hosszú évek múltán mosolyogva kérdezik, hogy megismerem-e őket. Külön öröm, ha egy-egy sikeres, közismert hallgatónk látogat el hozzánk. 2019-ben a bajai származású *Lovász Hajnalka* meseíró tartott előadást a februári projekthéten. Elégedettséggel tölt el, hogy végzett hallgatóink szeretettel emlékeznek bajai éveikre, ahol fontos útravalót kaptak az élethez.

– *Hogyan éled meg a több mint harminc éves bajaiságodat?*

– Nagyon szeretem Baját, hihetetlenül jó adottságai vannak, nyáron mindenkit elvarázsol mediterrán hangulata. Harminc év alatt sokat fejlődött, szépült a város. Sosem éltem azelőtt víz mellett, bár a falum határában folyik a Mura, de a partra nem mehettünk le. Határfolyó, határsáv, akkoriban határőrök őrizték a falut és a folyót is. Sokan ott szöktek át 1956-ban külföldre. Már majdnem nagylány lettem, amikor végre lejutottam a Murához. Letenyénél a határátkelő előtti hídról csodálkoztam rá a folyóra, ami nekem addig legenda volt, sokat meséltek róla a falum öregjei.

A Duna és a Sugovica ezzel szemben maga az élet! Eleinte fura is volt, de miután lett csónakunk, és kijártunk sátorozni a zátonyokra a gyerekekkel, kitágult a világ. A vizet egyébként is nagyon szeretem, mert tisztítja a gondolatokat. A bajaiság számomra sajátos kulturális tartalmat is hordoz, hiszen a családom egyik része ide tartozik. Hálás vagyok Bajának, életemből eddig 35 évet itt éltem le, itt teljesedtem ki. Magamat afféle útonjáróként határozom meg: nagyon sok időt töltöttem útközben. Kilenc évig voltam

pesti diák, rengeteget utaztam a Budapest–Nagykanizsa vasútvonalon, mostanában pedig a Szeged–Zalaegerszeg buszon ülök sokat, Bajától Nagykanizsáig, de korábban autóval is gyakran megjártunk ezt az utat. A gyerekeim most Budapesten élnek, úgyhogy jelenleg a Baja–Tótszerdahely–Budapest háromszögben élem az életemet.

– *Az írás hogyan jött az életedbe?*

– Már általános iskolás koromban írtam meséket, amelyeket a barátnőmmel el is játszottuk. Naplót is vezettem, egyetemistaként pedig az olvasónaplóimat is rendszeresen teleírtam jegyzetekkel. A vírushelyzet hozadéka, hogy tavaly rendszeresen közzétettem az írásaimat, megosztottam az olvasókkal azt, ahogy én látom a világot. Sok írásom van még papíron, fiókok mélyén, soká tartott, mire megtanultam gépbe vinni, hiszen számomra az írás alapvetően kézírás igénylő, belső gondolkodási folyamat. Magamat kellett meggyőzőm, hogy megmutathatom a világnak a másik arcomat. A visszajelzések azonban megerősítettek, hogy dolgom van ezzel. Örülök, hogy egy kedves olvasói kör szívesen olvassa, várja a történeteimet, amelyek megérintenek valamit az emberek lelkében. Vannak összerendezett írásaim, amelyek csak arra várnak, hogy kiadót, szerkesztőt keressék hozzájuk. Ezt a tervet még dédelgetem egy kicsit. Úgy vagyok vele: akkor lesz saját kötetem, ha eljön az ideje.

– *Egyébként is ennyire hiszel az eleve elrendelésben?*

– Kénytelen vagyok. Az embernek mindig vannak céljai, divatosak mostanában az önismereti kurzusok, a coaching: mind hozzásegíti az embert, hogy megismerje önmagát. Az időgazdálkodás is divatos fogalom lett. Hiszem, hogy érdemes időnként megállni, visszaneézni, felmérni, hol tartunk, mennyi energiát fektetünk a dolgainkba, s ha kell, korrigáljunk. Most éppen a vírushelyzet késztetett megállásra. Én az elmúlt években nagyon intenzíven éltem, sokat dolgoztam, és hirtelen ért a leállás.

Szerencsére jól éltem meg ezt a helyzetet és a távoktatást. Nagyon jó barátságban vagyok önmagammal, szeretek egyedül lenni, ha pedig társaságra vágyom, vannak könyvek, telefon, internet, vannak barátaim, akikkel beszélgethetek akkor is, ha nem ülünk egymás mellett. Sokat tanultam a bezártság alatt. Figyeltem, hogyan reagálnak az emberek, kinek milyen stratégiái vannak, mi történik a világban a fiatalokkal, idősekkel, hogyan próbálnak alkalmazkodni a helyzethez. Azt látom, hogy sokan képesek voltak váltani, új lehetőségeket találni. Mindig van megoldás, csak nyitottnak kell rá lenni.

– *Könyvek tekintetében mit ajánlanál?*

– Szeretek, ha könyvek vannak a közelenben. Volt néhány évem, amikor egyszerűen nem jutott időm szépirodalmat olvasni, de igyekszem pótolni. A klasszikusokat szeretem újraolvasni, vagy csak kézbe venni, átlapozni. *Szabó Magdának* nagy tisztelője vagyok, bármiikor bárkinek jó szívvel ajánlom. Ismerkedem a kortárs magyar irodalommal is, szívesen olvasom *GreCsó Krisztián* novelláit, regényeit, *Dragomán György*, *Szabó T. Anna*, *Schäffer Erzsébet* műveit. Most éppen *Légrádi Gergely* *Nélküled – Nélkülem* című regénye várja a sorát az éjjeliszekrényemen.

– *Jelenleg milyen terveid vannak?*

– Továbbra is távoktatásban kell tanítani, s erre másképp kell készülni. Próbálok a hallgatóknak, főleg az óvodapedagógusoknak a gyerekirodalom óvodai módszertanából olyan segédanyagokat összeállítani, amelyekkel hatékonyan segítem a tanulásukat. Jó lenne ebből tankönyvet, munkafüzetet, további online tananyagot készíteni, a sok éve kipróbált, továbbfejlesztett módszereket rögzíteni. Bőven van szakmai tervem, például az elmaradt kutatásokat befejezni. No, és a belső csendben várakozó történeteket egyszer megírni.

(Az interjú bővebb változatát rövidesen honlapunkon olvashatják.) ■

Ifjabb kolléganőjével, Borszékiné Gábris Virággal

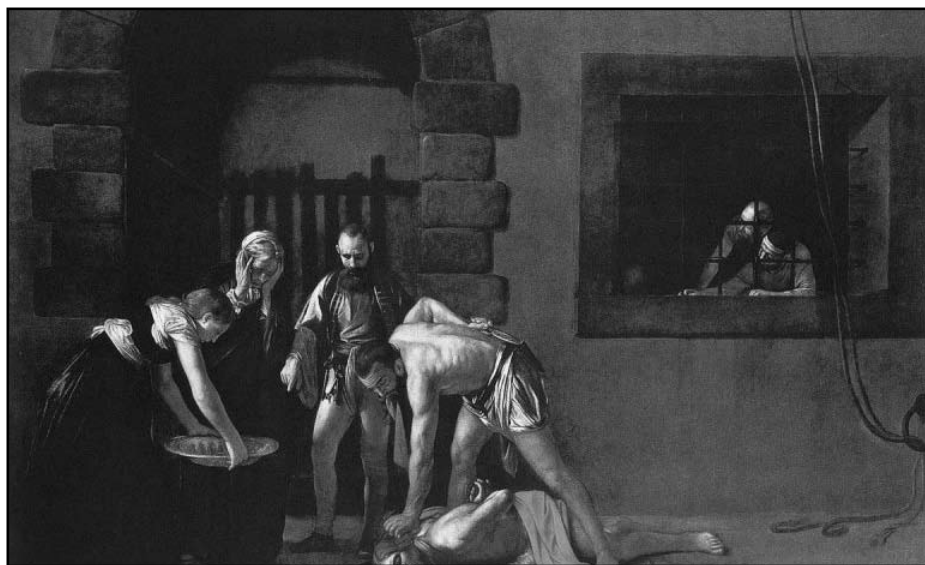
Keresztnévadási sajátosságok három bácskai sváb településen a 18. és 20. században* (2. rész)

Mayer János

■ 3. A névválasztások lehetséges okai a 18. században

A leggyakoribbnak számító nevek elterjedtségét többféle körülmény is magyarázza. A János (Johannes) név vezető szerepe cseppet sem meglepő, hiszen előtte két évszázadon keresztül Magyarországon a legnépszerűbb keresztnév volt, de német nyelvterületen is – sokszor más nevekkel kombinálva – egészen a 19. század végéig a leggyakoribbak közé számított. A név a fentiekben vázolt okokból alkalmas is volt erre a szerepre: hangzása, jelentése ('Isten kegyelmes') is jól illeszkedik a névadási szokásokhoz. Több fontos, az evangéliumokban pozitív szerepet játszó bibliai alak (Keresztelő Szent János, Szent János apostol) viselte a nevet. Ezen túl a katolikus egyház mintegy 200 ilyen nevű szentet és boldogot tisztel, közülük több hosszú ideje népszerű volt. (Nepomuki Szent János afféle „birodalmi szent” volt, akinek tisztelete a Habsburgok mindegyik államában elterjedt.) A 18. századi gyakoriságot pedig erősíthette az is, hogy több, addig is ismert János nevű szent kanonizációja ekkor történt. A név kortárs német tartományi fejedelmek körében kifejezetten gyakorinak számított; igaz, többnyire más keresztnévvel (György/ Georg, Frigyes/ Friedrich, Ernő/ Ernst, Vilmos/ Wilhelm, Reinhard stb.) párosítva viselték. A számos, azonos nevű szent miatt igen sok János-nap létezik a katolikus naptárban, lényegében az év minden időszakában előfordul, és minden nagy egyházi ünnep közelében is megtaláljuk. Ha a névadás a születés/keresztelés idejéhez legközelebb eső egyházi ünnephez igazodott, a név gyakran „kéznél volt”. A név kolluti gyakoriságában (63 előfordulással majdnem kétszer annyian kapták, mint a második leggyakoribbat) a fentiekben túl az is szerepet játszhatott, hogy templomuk védőszentje Keresztelő Szent János volt.

Míg a férfinévek gyakorisága tekintetében a három település jól illeszkedik az országos tendenciába, addig a leggyakoribb női név esetében jelentősen eltér attól. Az országosan legnépszerűbb Erzsébet (Elisabeth) nevet a három településen viszonylag kevesebben választották: összesítve az 5. leggyakoribb női név volt, ám a protestánsok által kedveltebb neveket a katolikusok ritkábban választottak. Tulajdonképpen két

Az egyik legnépszerűbb János, Keresztelő Szent János lefejezése Caravaggio oltárképén (Valetta, Szent János-katedrális)

legnépszerűbb névről beszélhetünk a három településen, ugyanis önállóan előfordulva a Katalin (Katharina 102 előfordulás) a leggyakoribb, csak hogy a második helyen álló Anna (Anne, 87 előfordulás) második keresztnévként is megjelenik (többnyire a Mária/ Maria után, 24 előfordulás).

Az Anna név a magyarok között is nagyon gyakorinak számított (a 16. és 17. században a legnépszerűbb volt) A Szűz Mária édesanyjaként tisztelt Szent Anna kultusza a kereszteslovagok révén erősödött meg Európában, majd később a ferences szerzetesek erősítették. Tisztelete a későbbiekben csak erősödött, ui. a korai polgári világban az „erős nő” (mulier fortis) alakját látták benne, akit a céhek, illetve iparosok és kereskedők patrónusának kezdtek tekinteni, és akinek segítségét a gazdagság megnöveléséhez kérték. A 16. század folyamán német területeken számos Szent Anna-kápolnát, -szobrot és -oltárt is emeltek, és úgy hitték, hogy az ún. „Anna-övek” viselése segít a nők terméketlenségének leküzdésében. Vélhetően nyár közepi ünnepnapja miatt Szent Annában zivatarok elleni védelmezőt is tisztelték, ehhez utóbb a házasság és házasszonyok, özvegyek, szegények, dolgozó nők, bányászok, takácsok, szabók, molnárok, hajósok, asztalosok, aranyművesek és más kézműves mesterségek, a boldog házasság, a gyermekáldás és szerencsés szülés patrónusának szerepe kapcsolódott, akihez

elvesztett dolgok újbóli megtalálásáért, illetve különböző fájdalmak (fejfájás, hasfájás, mellkasi fájdalom) enyhítéséért is imádkoztak. (Az egyes szentekhez kapcsolódó adatokat – ahol másképp nem jeleztem – a *heiligenlexikon.de*, illetve a *Magyar katolikus lexikon internetes adatbázisából* szereztem: *lexikon-katolikus.hu* – M. J.) A magyar hagyományban is hasonló szerepe volt. E szerepek és hiedelmek nyilván hozzájárultak a név kiemelkedő népszerűségéhez. Kolluton különösen erős kultuszát mutatja, hogy ott a 19. század elején zászlót bontó, utóbb betiltott vallási mozgalom („Szent Miska” kordát viselők társaságának követői) vezetője, Frankovics Mihály magát Szent Anna fiának kiáltotta ki, s a csodás gyógyításaiért kapott adományokat Szent Anna kolluti oltárának felállítására ajánlotta fel.

Néhány további női név – a korban adott magyar névadáshoz képest – népszerűségében feltehetően egy, a német nyelvterületen kialakult hagyomány továbbélése is szerepet játszhatott. Az ún. 14 segítő szent (Quatuordecim Auxiliatores, die Vierzehn Nothelfer) azon keresztény vértanúkat jelöli, akiket együtt hívnak segítségül különféle bajok és sorscsapások idején. (A hagyomány szerint ezek a szentek a haláluk előtt ígéretet kaptak Istentől, hogy a hozzájuk fordulókat nagy bajokban megsegíthetik.)

Sem regionálisan, sem a történelem különböző korszakaiban nem mindig ugyanazt

* Az írás eredetileg a *Névtani Értesítő* folyóirat számára készült tanulmány népszerű, hivatkozások nélküli változata, egy korábbi verziója a *Múltbanéző online folyóirat* 2020/12. számában olvasható.

a 14 szentet sorolták a segítők közé. A 14 segítő szent különféle névsoraiban csaknem minden esetben szerepel (*Nikomédiai Szent Borbála, Alexandriai Szent Katalin és Antiochiai Szent Margit*, de többször *Cezareai Szent Dorottya* neve is. E szenteket, de különösen előbbi hármát a német népnyelv már a középkorban előbb a „fontos szent szüzek” (*virgines capitales, die wichtigen Jungfrauen*), később – már Dorottya kihagyásával – a „három szent leány” („*drei Heiligen Madln*”) néven emlegette. (Utóbbiak tiszteletében valószínűleg három, pogány eredetű sorsistennő kultusza élt tovább keresztényesedett formában.) Kultuszuk főleg a Rajna-vidéken és délnémet területeken számított erősnek. A 14 segítő kultusza utóbb a teljes német nyelvterületen elterjedt, és innen kiindulva jutott el Itáliába, Svédországra és Magyarországra is.

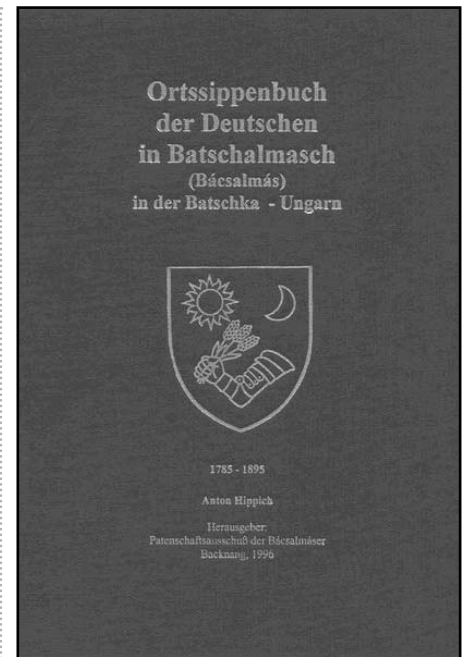
A *Katalin (Katharina)* név népszerűségét elsősorban a 4. századi mártír *Alexandriai Szent Katalinnak* köszönheti, akinek legenda alakjában korábbi mítoszok hősnői olvadnak egybe. Vértanúhalálának legendája csak a 9. században keletkezett, alakját különösen a keresztieslovagok hozták divatba: a csatákban az ő segítségéért fohászkodtak. Katalin a Sínai-félszigeten őrzött állítólagos koporsójából olaj folyik, erről úgy tartották, hogy megvédelmezi a szívfájdalom, illetve a férgek ellen. A maga korában műveltnek számító Katalint az elmélyült életet élő nők őstípusának tekintették. Ünnepnapján (november 25-én) – mivel kerékbe töréssel akarták kivégezni – a hagyomány szerint minden keréknek (malomkerék, szövőszék kereke, kocsikerék) nyugodnia kellett. Ünnepe az állattenyésztésben is afféle fordulónapnak számított: ezen a napon kezdődött az addig szabadban legelő juhok nyírása, a méhkaptárakat ekkor vitték tető alá, a béresek és cselédek ezen a napon kapták meg járandóságukat. Több régióban ezen a napon lehetett utoljára táncolni a karácsony előtti böjt előtt, utána kezdődött meg az az időszak, amikor a nők közösen szőttek, fontak, varrtak, ami a falusi társadalomban fontos társasági eseményt jelentett. A népi hiedelemvilágban Katalin segítségét kérték fejfájás, a nyelv bántalmái, beszédproblémák, illetve vízbe fúltak hiábavaló keresése esetén is. Ezen túl a Katalin-naphoz német nyelvterületen – a magyarországihoz hasonlóan – időjárás megfigyelések is kapcsolódtak. Magyarországon is a legnépszerűbb „népi” szentek egyike volt. A név népszerűségéhez hozzájárulhatott egy másik szent, *Sienai Szent Katalin (1347-1380)* tisztelete is, akire – egyebek mellett – a haldoklók patrónusaként tekintettek, akihez elsősorban

tűzvész, fejfájás és pestisjárvány elkerülése érdekében imádkoztak.

A *Borbála (Barbara)* név gyakoriságában valószínűleg ugyancsak szerepet játszottak az ókeresztény mártír, (*Nikomédiai Szent Borbála* († 306?) legendájához kötődő hagyományok. Miután ebben az áll, hogy az őt lefejező apját villám sújtotta agyon, így – főleg a 17-18. századtól – viharok idején könyörögtek hozzá. A 14 segítő szent között szerepe némileg módosult: főleg a hirtelen haláltól való védelemben és a haldoklók megerősítésében reméltek oltalmat tőle. Népszerűségét mutatja, hogy számos népi hagyomány kapcsolódott hozzá: az ún. „*Borbála-ágat*” (*Barbarazweig*) meggy- vagy almafáról metszettek le a szent ünnepnapján (december 4-én), utána vízbe tették, és ha karácsonyig kihajtott, azt jó előjelnek tekintették. Fiatal lányok különböző hódolói nevét rávésték egy-egy gallyra, s amelyek közülük elsőként kivirágzott, az a legény volt a legszerencsésebb. A Barbara-ág a magyarországi németek között sem volt ismeretlen, némileg módosult formában itt is a jövőt vetíti előre.

A *Mária (Maria, Marie)* név gyakoriságát magyarázza, hogy Szűz Mária központi bibliai szerepe miatt az egyház legfontosabb szentjei közé tartozik. A középkor óta egyfajta közbenjáróként tisztelik, de az „egyház anyja” jelzőt is kapcsolták hozzá. Épp ezért a legkorábbi időkől fogva rendkívül gazdag az alakjához kapcsolódó ünnepek, szakrális alkalmak, kegyhelyek és helyi népi hagyományok száma, nem beszélve a hozzá intézett imádságokról. Általában a vigasz, együttérzés és az anyai érzésekből fakadó segítség érzete kapcsolódik alakjához, közbenjárásától a bűnök isteni enyhítését várják. A katolikus naptárban számos emléknapja van. Június kivételével minden hónapban van legalább egy Mária-nap, a legfontosabbak augusztus 15. (Mária mennybemenetele), szeptember 8. (Mária születése), szeptember 12. (Bécs 1683-as sikeres megvédésének ünnepe) és december 8. (a szeplőtelen fogantatás ünnepe). Számos mesterség művelői is patrónusaként tisztelik (pl. bábák, szakácsok, hajósok, ecetfőzők, mézeskalácsosok), német nyelvterületen vihar és villámlás, betegségek esetén is gyakran imádkoznak hozzá. Hogy a 18. században önállóan adva miért volt mégis ritka a bácskai svábok körében, arra nem találtam magyarázatot.

A gyakoribb női nevek közül említést érdemel még a *Magdolna (Magdalena/Magdalene)* és a *Teréz (Theresia/Therese)* is. Előbbi névről tudható, hogy bibliai eredetű, de tévedés, hibás fordítás eredményeké-

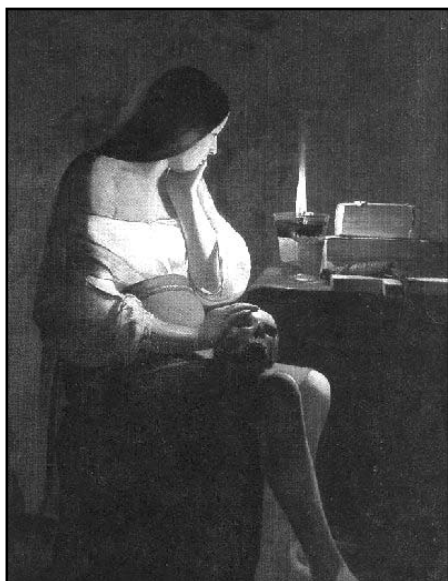

A bácsalmási családfakönyv

pen keletkezett, hiszen legismertebb viselője („*Mária Magdolna*”) valójában egy Magdala városából származó *Mária (Mirjam)* nevű nő volt, aki Jézus követői közé csatlakozott, jelen volt a Megváltó keresztre feszítésekor, majd a János-evangélium szerint a feltámadt Krisztussal is ő találkozott elsőként. A Jézus lábát megmosó, rossz hírű, bűnös nővel történő azonosítása csak a 4. századból származik, a Biblia szövegéből nem vezethető le, bár sokáig kész tényként kezelték, és számos hozzá kapcsolt legenda már ezzel összefüggésben alakult ki. Épp emiatt a *Magdolna* névvel az utókor a bűnbánat fogalmát kapcsolta össze, és általában ennek kapcsán ábrázolták is. Emiatt a név sokáig nem is volt népszerű, csak a 16-17. században jött ismét divatba. Utóbb számos mesterség és tevékenység patrónusaként tisztelték (nehezen járó gyermekek, diákok, foglyok, kesztyűgyártók, fésűsök, kertészek, borkereskedők, parfüm- és kenőcskészítők, vincellérek, nők általában), és főleg szemfájás és pestis elkerüléséért, zivatarok idején imádkoztak hozzá. Eltévedt leányok jó útra térítésével foglalkozó szerzetesrendek, intézmények is az ő oltalma alá helyezik magukat. Alakjához a szépség, büszkeség/hiúság, ápoltság fogalmai is gyakran társultak. Ünnepnapját minden keresztény egyház július 22-én ünnepli. A német paraszti hagyomány esős időszakot kapcsol hozzá („*An Magdalena regnet's gern, / weil sie weinte um den Herrn!*”) Magdolna napján szívesen esik, mert ő is sokat sírt az Úrért). A szőlőgazdasággal elsőszeretettel foglalkozó, buzgó katolikus bácskai németek körében a név aligha véletlenül számított gyakorinak.

A Teréz, Terézia (Therese, Theresia) név nem bibliai, hanem eredetileg görög eredetű, bár népszerűvé először Spanyolországban vált, és a Habsburg-házban is a spanyol kapcsolatok tették kedvelté. Persze mind az uralkodóház, mind alattvalóik névadásában nagy szerepe volt a nevet viselő szenteknek. Közülük a legnagyobb hatású Avilai (Nagy) Szent Teréz (1515-1582) volt, aki szenvedései és látomásai hatására a 16. században spanyol területen több „reformkolostort” is létrehozott (a sarutlan karmelita rend női ága). Névnapiját október 15-én tartják. A Habsburg-házi hercegnők (köztük az 1740-ban királynővé emelkedő Mária Terézia) az ő tiszteletére kapták keresztnévüket. Avilai Szent Terézhez fej- és szívfájás esetén, illetve belső lelki szükségben szoktak imádkozni. A német nyelvterület egy részén ünnepnapjához a szüret kezdetét kapcsolták („Zu Theres’ / beginnt die Weinles!” Teréz napján kezdődik a szüret.) A magyarországi svábok körében valószínűleg a magyarországi német telepítések jelentős részét kezdeményező uralkodó neve miatt válhatott különösen népszerűvé.

A svábok között gyakori férfinévek közül a József (Joseph, Josef), a György (Georg), az Antal (Anton) és a Jakab (Jakob) érdemel külön említést. A József név a 18. században jött különösen divatba, nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában. A héber eredetű személynév 18. századi népszerűvé válásában több tényezőnek is szerepe lehetett. II. József császár (1780-1790) a németek betelepítésében is közreműködött, a német bevándorlás utolsó szakasza az ő uralma alatt zajlott. József pátriárka az Ószövetség egyik legismertebb figurája, történetét a Bibliában kevéssé jártasak is ismerik. Szent Jó-

Georges de la Tour: Lámpás Magdolna (1630 – Louvre, Párizs)

zsef (Jézus nevelőapja) a nyugati egyházban sokáig nem tartozott a különösebben tisztelt szentek közé, a katolikus kalendáriumban József-nap csak 1621 óta található. Ez pedig azzal függ össze, hogy a harmincéves háború során II. Ferdinánd császár Szent József képével indult harcba a cseh-pfalzi sereg ellen. A győztes fehér-hegyi csatát (1620. november 8.) követően a Habsburgok Józsefet afféle házi szentjükként kezdték tisztelni, névnapiját következetesen megünnepezték. A keresztnév hazai népszerűsége I. Lipóthoz (1657-1705) kötődik: a császár Szent Józsefhez könyörgött fiúgyermekért, akit megszületése után Józsefnek nevezett. (Ő a későbbi I. József császár.) Ezzel virágzó névdivatot, kultuszt teremtett Közép-Európában, mely először az arisztokrácia, majd a nép körében is elterjedt. Lipót utóbb (1675-ben) egész birodalmát a szent oltalmába ajánlotta, s a törökellenes, sikeres háborúinak (1683-1699) eredményét az ő közbenjárásának tulajdonította. Német nyelvterületen (Bajorországban) a lányok ezen a napon virágkoszorúkat kaptak, hogy szüzességüket megóvják; virágcsokrokat pedig azért, hogy megtalálják a megfelelő vőlegényt. Ifjú házasságok hagyományosan „József-gyűrűt” kapnak ajándékba, hogy megóvja őket a kísértésektől. Szent József világszerte patrónusa a házaspároknak, gyermekeknek, az árváknak, a szüzességnek, munkásoknak, kézműveseknek, ácsoknak, asztalosoknak, favágóknak, mérnököknek, utazóknak, haldoklóknak stb. Német nyelvterületen számos természeti megfigyelés kapcsolódik hozzá: a legtöbb szerint a József-napi szép idő gazdag termést ígér („Ist es klar am Josephstag, / spart er uns viel Not und Plag.” Tiszta idő József napon megóv minket a szükségtől és a panasztól), másrészt a téli időszak végét kapcsolják hozzá („Wenn’s erst einmal Josefi ist, / so endet auch der Winter g’wiss.” Ha eljött József, vége a télnek is.)

Az Antal (Anton) név latin eredetű. 18. századi gyakoriságában egyszerre lehetett jelen egyes szentek kultusza, de világi viselőké is; a magyarországi német telepítésekben két ilyen nevű személy is kiemelkedő szerepet játszott: gróf Grassalkovich Antal 1748-tól az Udvari Kamara elnöke (egyben Magyarország egyik legnagyobb földbirtokosa, akinek több magánbirtoka is a Bácska területén feküdt), míg báró Anton von Cothmann (Cothmann Antal) kamarai tanácsosként irányította az 1763-1771 közötti bácskai német telepítéseket. A szentek közül pedig Pádúai Szent Antal (1195-1231), illetve Remete (Nagy) Szent Antal (†356) kultusza is hatással lehetett a névadásra. A portugál származású, de Itáliában működő ferences szerzetes a katolikus egyház egyik legnépszerűbb szentje. Ez főleg a sírhely-

Szent Anna, Szűz Mária és a kis Jézus
Albrecht Dürer festményén
(1519 – New York, Metropolitan Museum of Art)

éhez kapcsolt csodákkal függ össze. Szinte minden katolikus templomban található egy-egy neki szentelt fő- vagy mellékoltár, vagy legalább egy őt ábrázoló freskó. Német nyelvterületen az elveszettek hitt tárgyak megtalálásáért való imádkozás kapcsolódott hozzá – ez a magyarországi sváboknál a 20. századig élő hagyomány maradt. Imádkozni hozzá terméketlenség és ördögi hatalmak ellenében, láz, pestis és állatbetegségek, hajótörés ellen, illetve a szerencsés szülés, jó termés érdekében is szoktak. Magyarországi tisztelete inkább a 17. századtól, balkáni és délnémet közvetítéssel terjedt el. Remete Szent Antalra a nyugati világban – egyes ereklyéinek betegségmentő hatása miatt – csodatevőként tekintettek, bár korábban széles kultusza Pádúai Szent Antal tisztelete miatt némileg háttérbe szorult, pedig a középkor egyik legnépszerűbb szentje volt.

A György (Georg) név a 18. században ugyancsak világszerte gyakorinak számított. Több ilyen nevű szentet is ismer a keresztény világ, de kiemelkedik közülük (Sárkányölő) Szent György vértanú (†303) alakja, aki mind a keleti, mind a nyugati keresztény világ egyik legnépszerűbb szentje volt, bár életéről szinte semmi bizonyosat nem tudni. A 16. századtól őt is a „14 segítő szent” közé sorolják, tisztelete szélesebb néprétegek körében ezután terjedt el. Szent György napja (a keresztény világ nagy részében április 23., Magyarországon április 24.) amezőgazdaság fontos fordulónapjának számított: ezen a napon lehetett a cselédeket cserélni, a kamatokat addig illet fizetni, gyakran lovas felvonulások kapcsolódtak hozzá. Segítő szentként háborús veszély, kígyóméreg, kísértések, láz, pestis, lepra, szifilisz ellen, illetve jó idő érdekében imádkoznak hozzá. ■

Edit néni, az „örök tanár”

Albert Sándorné Újpestery Edit (1926 – 2021) emlékére

Dr. Munczig Dénesné

■ 2021. január 4-én futótűszerűen terjedt a hír Baján, hogy *Albert Sándorné Újpestery Edit*, Ditta néni már egy égi katedrálról tanít, szervez, ír, munkálkodik tovább. Bár mindannyian tisztában voltunk az életkorával, halála mégis váratlanul ért bennünket, hiszen szinte az utolsó napokig szellemi frissességének teljében tevékenykedett. Úgy, ahogy azt Tőle megszoktuk. Rendszerben, pontosan felállított napirendben dolgozott, *„telefonált és szőtte álmát, mint színes fonált.”*

Ki volt Albert Sándorné? Talán egy terjedelmes könyvben lehetne csak összefoglalni gazdag élettörténetét, amelyet ő maga egyszer így summázott: *„Visszatekintve hosszú életemre, úgy érzem, elmondhatom, sok mindent átéltem, jót és rosszat egyaránt. Éltem a Horthy-korszakban, átéltem a második világháborút, éltem a szocializmus idején, a Rákosi- és a Kádár-korszakban. Átélttem bombatámadást, szerettem elvesztését. 19 éves koromtól 56 éves koromig gyermekeket tanítottam – magyar- és történelemóráimon – hazaszeretetre és a múlt megbecsülésére. Nyugdíjazásom után idegenvezetőként dolgoztam, bejártam sok országot. Hazámat is bemutattam külföldi csoportoknak. Mindig gyűjtöttem és megőriztem az emlékeket, dokumentumokat, leveleket.”*

A háború alatt naplót vezetett. Ez az egyetlen napló, amely 1944/45-ben Baján keletkezett. A bejegyzések a világháború borzalmaival tárják eléünk egy fiatal, 19 éves lány szemszögéből. Nekünk, bajaiaknak szívünkhez különösen közel áll Edit néni naplója, mert rólunk szól: a hídról, a zárdáról, a *Pataki* és a *Rapcsányi* családról, a posztógyárról, Dunafüredről. Ezt a felbecsülhetetlen értéket *Istenem, segíts, mert elveszünk* címmel Baja Város Önkormányzata 2019 nyarán kiadta. Azért, hogy a napló nyomdakész állapotba került, külön köszönet illeti *Dr. Gál Zoltánt* és kedves feleségét, Erzsikét. Miután Edit néni elköltözött a fiához, a Lökert sorra, Zoli bácsi és Erzsike minden csütörtökön délután három órakor meglátogatta őt. A látogatásoknak voltak állandó témái: az előző vasárnapi rádióadás, az élettörténet egy-egy kötete és a két iskolai füzet, helyenként elmosódott írással, amelyet csak nagyítóval lehetett elolvasni. Ez a két füzet volt Edit néni naplója. A Gál házaspár számítógépre vitte az írást: Erzsike diktálta, Zoli bácsi gépelte. Az elkészült anyagot Zoli bácsi eljuttatta az önkormányzathoz, ahol sokak segítségével, közreműködésével (*Zsigó*

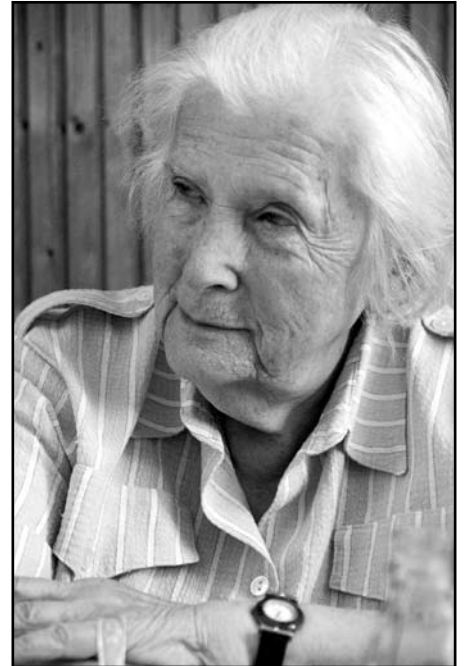
Róbert, Fercsák Róbert, Dancsa Bálint, Csuvár Zoltán) nyomtatásban megjelenhetett a napló. A könyvbemutatón Edit néni unokája és tanítványai olvastak fel részleteket. A városháza dísztermében hosszú sor kígyózott, hogy a megvásárolt példányt a szerző dedikálja. Az ünnepségen Edit néni felidézte a minden időben aktuális gondolatot: *„Hogyha az Úr nem őrzi meg a várost, aki azt őrzi, hasztalan virraszt. Isten segítsen továbbra is!”* (A kiadványt 2020. január-februári számunkban ismertettük, korábban rövid részletet is közöltünk belőle – a szerk.)

„Mindig gyűjtöttem és megőriztem az emlékeket, dokumentumokat, leveleket.” A padláson megtalálta édesapja és bátyja, *Újpestery Elemér* emlékeit, akik hozzá hasonlóan megőrizték a múlt lenyomatait. Kedves kollégája és jó barátja, *Pálmai József* biztatására ezekből az emlékekből albumokat állított össze. Ő beszélt rá arra is, hogy ossza meg másokkal. Az albumok közkinccsé tételét *Pálmai József* saját Facebook-oldalán segítette. 2020-ban szinte befejezés előtt állt a család életét nagy részletességgel feldolgozó albumsorozat, amely három évszázadot érintett. 2020 őszén Edit néni az utolsó két kötetet (26., 27.) dolgozott. Hatalmas, évek óta tartó munkájában elérkezett napjainkhoz, a 2018-as, 2019-es és 2020-as évhez.

„19 éves koromtól 56 éves koromig gyermekeket tanítottam – magyar és történelem óráimon – hazaszeretetre és a múlt megbecsülésére.” Pedagógusi pályafutása során a Központi Fiúiskolában és a Bajaszentistváni Általános Iskolában volt megbecsült magyar-történelem szakos tanár. Tanítványaival szinte élete utolsó napjáig kapcsolatban volt. Egy két évvel ezelőtti osztálytalálkozón is részt vett, mindenki emlékezett, teljes szellemi frissességgel idézte fel a régi történeteket.

Két volt tanítványa, *Agócs Lászlóné* (Szt. Máriai Judit) és *Szabó Hajnalka* így emlékeznek Edit néniről: *„Igazi PEDAGÓGUS volt, csupa nagybetűvel, a Tanármő, akit soha nem feledünk. Olyan tanár volt, aki nem csupán tananyagot, hanem gondolkodni tanított. A magyar és történelem óráin az ismereteket igyekezett úgy átadni, hogy örömmé váljon számunkra a tanulás.*

Osztályfőnöknek is kiváló volt. Nyitott volt felénk, meghallgatott bennünket. Szeretettel foglalkozott velünk, őszintén fordulhattunk hozzá problémáinkkal. Mindig megtaláltuk/ megtalálta a megfelelő megoldást, miközben gondot fordított a személyes jó kapcsolat

Albert Sándorné (1926–2021)

kialakítására. A tanítás mellett – az órákon és az órákon kívül – szinte észrevétlenül nevelt. Értérendszerében központi helyen szerepelt a múlt tisztelete és a haza szeretete.

Sok közösségformáló, összetartó, jó hangulatú program részesei lehettünk Edit néni odaadó munkájának, szervezésének köszönhetően. Versmondó versenyt szervezett, színdarabot rendezett, sok tehetséget fedezett fel. Tanítványai mindennapi életében, valamilyen formában, még most is jelen van a versek, a versmondás, a színjáték szeretete. Az Edit néni által rendezett János vitéz mesejáték mindannyiunk számára felejthetetlen élmény marad!

Felnéztünk rá, tiszteltük, szerettük őt, szerénységéért, emberségéért, széleskörű irodalmi tudásáért.”

Szentistvánhoz, az iskolához erős érzelmi szálak kötötték. A *Bajaszentistváni Általános Iskola története a kezdetektől 1963-ig* című kiadvány megírásában is részt vett társszerzőként. A Bajaszentistváni Nyugdíjas Klub vezetője, *Szemzőné Bükki Magdolna* így emlékezik Edit nénire: *„Rendezvényeinkre mindig meghívtuk, kedves volt tanítványa, Varga Erzsike hozta el őt. Szeretett köztünk lenni, hiszen a régi tanítványai is a klubba jártak. Mindenkihez volt kedves szava, még ennyi év után is.”*

Edit néni mindennapjainak része volt a baráti beszélgetés kultúráról, irodalomról, a városban, a világban történt eseményekről, minden érdekelt. Nagyon közeli, gyermekkori

kapcsolata volt *Rapcsányi Lászlóval*, majd *B. Mikli Ferenc*cel, aki lánya, *Ancsi* keresztapja lett. Nagy szerepe volt *Feri bácsi* házasságkötésében is, ugyanis ő ismertette össze kolléganőjével, *Rózsikával*. Amikor *Feri bácsi* megözvegyült, állandó ebédmeghívása volt az *Albert-házba*, majd *Edit néni* férjének halála után biciklivel együtt jártak ebédelni az *Otthon vendéglőbe*. Amikor már fárasztóvá vált számukra a biciklizés, *Dr. Ábrahám György* háziorvos felajánlotta segítségét, s attól kezdve *Gyuri bácsi* óramű pontossággal megjelent kocsijával *Feri bácsi* és *Edit néni* háza előtt. Évtizedeken át együtt ebédeltek az *Otthonban*, annál a bizonyos sarki asztalnál, az elmaradhatatlan *Unicum* és pohár vörösbor mellett. *Gyuri bácsi* emlékei alapján *Ditta néni* nagyon pontos volt, s ezt megkövetelte tőlük is. „Amikor dolgozott vagy televíziót nézett, nem volt szabad zavarni, egyébként meg nagyon kedves, figyelmes volt. Soha nem feledkezett meg névnapról, születésnapról.”

Edit néni többször is vállalt nyilvános szereplést. A legutolsó előadása a családi barátról, *B. Mikli Ferenc*ről szólt, amikor *Feri bácsi* születésnapján, 2016. november 28-án megnyitottuk a *Városházi Galériát* a művész alkotásaiból, *Csendet kérek!* címmel.

Másik emlékezetes előadása 2011. január 19-én a városháza dísztermében, a testvére, *Dr. Újpeéry Elemér* születésének 100. évfordulójának tiszteletére rendezett konferencián hangzott el. Az előadók között volt *Dr. Rapcsányi László*, a Magyar Rádió örökös tagja, *Baja város díszpolgára*, *Dr. Gulyás András* diplomata, műfordító, *Dr. Kubassek János* geográfus, a Magyar Földrajzi Múzeum igazgatója. Ők mindannyian *Edit néni* tisztelői voltak, baráti kapcsolatot ápoltak vele.

Dr. Újpeéry Elemér diplomata két fontos könyvet írt *Baja várossal* kapcsolatban: *Baja város természetes szaporodásának kérdése* (1935), *Baja város jövője* (1936). Szintén 2011-ben, szeptember 16-án, *Dr. Újpeéry Elemér* halálának 10. évfordulójára emléktáblát avattunk a III. Béla Gimnáziumban, az eseményen résztvevők között a portugál nagykövet is. *Edit néni* mindkét rendezvényen aktív szerepet vállalt, nagyon büszke volt testvéreire. Élete végéig őrizte szellemi hagyatékát. Ifj. *Újpeéry Elemér*nek köszönhetően *Bajára* került édesapja egy-két személyes tárgy, amely a városházán, a *Türr-teremben* tekinthető meg. A vitrin fölött látható *B. Mikli Ferenc Újpeéry Elemérről* készült festménye. Ezt *Edit néni* ajándékozta a városnak.

Közéleti tevékenységéhez tartozik, hogy közel három évtizeden át szerkesztett és vezetett műsort a *Bajai Rádióban* *Őszikék* címmel. Az utolsó adás 2020. december 20-án hangzott el.

Edit néni B. Mikli Ferenc festőművész és a szerző társaságában

2001-ben, 76 éves korában a *Legyen ön is milliomos!* című vetélkedőben páratlan tudásáról tett tanúbizonyságot. Nyereményéből unokáit külföldi utazásra vitte. Büszkeséggel töltötte el, hogy a vetélkedőt 40 000 ember látta.

Állandóan dolgozott, írt, telefonon, interneten keresztül kapcsolatban volt a fél világgal. Sokoldalú, ismert és elismert ikonikus személyiség volt. *Baja Város Önkormányzata* 2011-ben munkássága elismeréseként *Baja Város Díszpolgára* kitüntető címet adományozott neki. A *Bajai arcélek* című kiadvány második kötetében *Banga Szabolcs* méltatta példaértékű életútját.

Közéleti munkássága mellett feleségnek, anyának és nagymamának is kiváló volt. Unokája, *Annamari* a temetésén búcsúbeszédében felidézte azt a felejthetetlen gyermekkort, amelyet *Edit néni* teremtett meg számukra. (Az erről készült, *Pálmái József* által rendezésünkre bocsátott videó honlapunkon megtekinthető – a szerk.) A karácsonyokra verses-zenés műsorokkal készültek. Talán nem véletlen az sem, hogy *Annamari* színész lett.

Számomra *Edit néni* olyan példakép volt és marad is örökre, aki *Wass Albert* egyik versének hősét juttatja eszembe. Azt az embert, aki a háza udvarán oszlopot épített az ő Istenének, amelyet nem kőből és márványból faragott, hanem sok ezer apró homokszemcséből, és köddel kötötte össze hittel a szívében. S bár gonosz erők ledöntötték az oszlopot, ő nem keseredett el, hanem hittel a szívében új oszlopot kezdett építeni az ő Istenének.

Albert Sándor Újpeéry *Edit*, *Ditta néni* 96. életévében befejezte hosszú és nagyon gazdag földi életét. Egy csodálatos, hatalmas munkabírású, nagy tudású és végtelen szeretetű embert veszítettünk el.

Drága *Edit néni*, nyugodj békében, Isten veled! ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a *Bajai Honpolgártól*? Van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a *Bajai Honpolgár Alapítvány* számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz. Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

Rendes Béláné emlékére

N. Kovács Zita

■ Letette a ceruzát, az ecsetet, utolsó kiállításának megnyitó ünnepén a Nagy István Képtárban már nem találkozhattunk a festővel, *Rendes Béláné Sztrikinác Katalin*, Kati néni az égi panteonban alkot tovább. A 2020. november 28-án, 93 éves korában elhunyt pedagógus, festő sokirányú alkotótevékenységével ezernyi nyomot hagyott maga után, művészi alázattal átszótt életműve támpontokat, kapaszkodókat kínál a következő generációk számára is. Az általa nevelt, formált sok ezer gyermekben élő tudás, esztétikai érzék és emlék, vagy az általa festett, rajzolt sok száz kép mindegyike fontos dolgokra emlékeztető mementó.

Az önmagát kereső fiatal bajai lány élete indulhatott volna más irányba is, ha a háborús évek személyes megpróbáltatásai ellenére mégis a Képzőművészeti Főiskola mellett dönt. De nem tette. A történelem és a személyes választások úgy hozták, hogy Baján lett elhivatott rajztanár, művészpedagógus. A bajai Tanítóképző Főiskolán diplomázott, majd Szegeden, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán szerzett rajztanári oklevelet. Bajaszentistvánon indult tanítói pályája, ahonnan az egykori Gyakorló Iskolába került, 1982-ben innen vonult nyugdíjba. Rövid, intenzív, művésztelepi nyarak és hosszú termé-

keny pedagógusi évek tagolták az életművét.

Kati néni festészete Baján indult, érett meg és teljesedett ki. Itt alakította ki egyéni, végső-kig leegyszerűsített, absztrahált formavilágát, amelyben a részletek ábrázolása helyett mindig a leglényegesebb megragadására törekedett. Magába szívta Baja város és a környező falvak néprajzi, művészeti hagyományait, különleges személyiségeit, felejthetetlen gesztusait. Alkotói attitűdje öntörvényű és következetes festői világot teremtett, komoly, őszinte és expresszív hangjával mindig a saját útját járta. Azokat az embereket, témákat festette, akikhez tartozik, akik környezetét jelentik: családtagjait, ismerős bajai embereket, bácskai tájakat, tereket, közös identitásunk különleges értékeit. Ránk hagyott művei a világmindenséget jelentő kisváros portréját tárják elélnk.

Képei arról árulkodnak, hogy számára a bácskai tájak, bácskai települések legalább olyan izgalmasak, tágasak és sokszínűek, mint a nagyvilág. S benne az alkotói folyamat is legalább olyan lényeges, mint a végeredmény, a késznek nyilvánított alkotás. Kati néni munkáiban a világból kiemeli azt, ami neki tetszik, és egyszerre azt is megmutatja, hogyan tetszik neki. Tradicionális témái, naiv szemlélete, kompozíciós biztonsága, élénk színei, neoprimitív formái, hétköznapi hősei-

Rendes Béláné (1927–2020), „Rajz Kati néni”

nek, témáinak őszinte, bájos világa, egyszerű szépsége egyszerre szigeteli el és emeli piedesztálra munkáit a kortárs jelenségek között. Alkotásai olyanok, mint ő maga: egyszerűek, őszinték és szuggesztívek. A rácsodálkozás, az öröm, a humánus, az elmúlás keserősége egyszerre van bennük jelen. Ismerte a mesterség fortélyait, s ez felbátorította, hogy néhol kissé szándékoltan naiv köntösbe bújjék. Festményei figurális felfogásúak, de mögöttük és bennük erős tartalmi és érzelmi feszültségek érezhetők.

A művet nem lehet elválasztani a művésztől, a művészt nem lehet elválasztani az embertől. Lelket, életet, ént adott minden művének – még egy csendélet gyűrött asztalterítőjének is. Sokan csodáltak, tiszteltük Kati nénit, a pedagógust választott hivatásának valamikori színterén, az egykori Gyakorló Iskolában, sokan szerettük az alkotások mögött előbújó embert, sokan melegedtünk személyisége melegében, sütkéreztünk üdítő derűjében.

Baja város művészetoktatásának, kortárs képzőművészeti palettájának, kulturális rendezvényeknek, találkozóknak megkerülhetetlen színe és szereplője lett, akinek hagyományos örökség- és értékszemléletű pedagógiai munkája, néprajzi, urbánus ihletettséggű, modern, expresszív festészete a jelenkor művészi és emberi problémáinak centrumába mutatott. Kati néni közel nyolc évtizedes alkotói pályája során évről évre tudott újszerűt felmutatni a karakter és a korszerűség kettős minőségi szintjén.

Rendes Kati néni személyében egy olyan valódi pedagógustól és alkotóművésztől búcsúzunk, akinek hivatása nem lehet nehezebb, sem hatása maradandóbb, mint hogy lelkekben él tovább, részünké válik idők és terek távolán át. ■

Cselik László (1946 -2021) plébános emlékére

■ Szomorúan értesültünk róla, hogy rövid betegség után életének 75., áldozópap-ságának 52. évében 2021. január 21-én Székesfehérvárott elhunyt CSELIK LÁSZLÓ nyugalmazott plébános, aki egyházi pályájának jelentős részét Baján, illetve városunk környékén töltötte. Élete folyamán három egyházmegyében és két szerzetesrendben is szolgált, csak a kalocsai egyházmegyében 35 településen tevékenykedett, olykor egyidejűleg 5 helység plébánosi teendőit is ellátta. Papi szolgálata mellett küldetésének érezte az ifjúság katolikus hitre nevelését is, csaknem minden állomáshelyén ifjúsági hittanos csoportokat szervezett, amelyek tevékenysége, nevelő szerepe messze túlmutatott a vallás gyakorlásán. Pályájának részletes ismertetése helyett ezért is inkább magával ragadó személyiségéről emlékezünk meg az alábbi két írással.

Bognár Ferencné

■ Örök igazság, hogy az ember élete, kirendelt sorsa halálában válik egésszé. Rendszerint akkor tűnik ki, hogy annak az életnek mi is volt a mondanivalója az életben maradtak számára. Cselik atyára is csak így tudok gondolni. Olyan ember volt, aki Isten nagy ajándékának tekintette életét, és különösen halálával töltötte el, hogy papi hivatást kapott az Élet Urától. Igaz, lelkes és tiszta szívű papja volt az Úrnak, aki csak úgy árasztotta szeretetét!

Jó szívvel ment újabb és újabb állomáshelyekre, elhagyva korábbi otthonát, mert érezte, hogy további küldetése van. Ez a küldetéstudat hajtotta. Istene pedig elfogadta, és most már befejezettek nyilvánította élete áldozatát. Ő is a koronavírus áldozata lett.

Igazából nagyon nehéz róla beszélni. Örülhet az, aki akár csak egyszer is találkozhatott vele életében. De vele barátságban lenni – ezt minden barátja és ismerőse vallja – hatalmas ajándék volt bárkinek, aki közel került hozzá. Őszinte örömmel mondhatom, hogy a barátunk, jóban-rosszban támaszunk, lelki segítők voltak.

„Igen fiatalon találkozhattam vele. Neki köszönhetem formálódásomat tinédzserkoromban, a hitem mélyülését, de még a férjemet is, hogy hasonló lelkeséggel egymásra találtunk. Ő esketett minket a jánoshalmi templomban. Később Bajára kerültünk, és több alkalommal őt is ide helyezték. Akkor már gyermekeim hitoktatója volt. Nagy segítség, igazi lelki támaszunk volt, amikor fiam 8 éves korában meghalt. Nélküle biztosan összeomlottunk volna!”

Különös érzéssel hatott azokra, akik éppen akkor tanácsra, segítségre, támaszra szorultak. Olyan tisztelettel és szeretettel tudott közeledni a szélesen kiterjedt kapcsolati körében lévő emberekhez, hogy akik ezt örömmel fogadták, azok saját értékeiket is jobban felismerték. Akik pedig közvetlen kapcsolatba kerültek vele, nem tudtak közömbösek

lenni az általa képviselt értékekkel szemben. Kifejezetten figyelte azok szükségleteit, és mindig segített megtalálni a megoldásokat, a konkrét segítség formáit is. Ha kellett, maga is segítséget kért barátaitól, csak hogy segíthessen másokon. Jöhetett hozzá bármilyen életkorú ember, mindenkinek a nyelvért értett. Közösségeiben elmélkedéseivel, imáival mindenkinek képes volt adni finom lelkének érzékenységből. Sikerült szelíd és alázatos életbe rejtjenie az értékes és gazdag kincseket, de úgy, hogy ebből a kincsből mindig tudott ajándékozni másoknak is. Hangsúlyozta a kis dolgokhoz való hűséget, mert szerinte ez fog megóvni bennünket a nagyobb botlásoktól és hibáktól. Tanácsai helyesen eligazítók voltak. Sokszor láthattuk egyszerűségét, Isten- és emberszeretetét.

Tőle hallgathatták a hívek Isten ígését. Gondolkodás nélkül árasztotta szeretetét a közösségre a templomban és a templomon kívül egyaránt. Ő igazából csak szolgált. Szinte hallom hangját szívemben, lelkemben: ne szomorkodjatok, hogy én már

elmentem! Meglátjátok, odafentről sokkal jobban hasznotokra leszek!

Isten nyugosztalja László atyát! Ölelje őt Szent Szívére az, akinek hűséges tisztelője és tiszteletének nagy terjesztője volt! Köszönjük szolgálatodat, szeretetedet, mindazt, amit az itt töltött időszak alatt Baja város és a települések lelkipásztori közösségének adtál. Köszönjük a sok szép prédikációt, tanítást, szentmisét, szeretetet.

Volt egyszer egy ifihittan – Cselik László emlékére

Mayer István

Egészen kiskoromban az egyházi szemelyekre mindig pap bácsiként hivatkoztam. Az „atyá” elnevezést akkortájt kezdtem el használni, amikor Cselik László akkori bajaszentistváni plébánossal megismerkedtem. Cselik atya valóban (nevelő)atyja lett az elárvult csátaljai fiatal hittanosoknak.

Rapszodikus hitéletem kései kereszteléssel kezdődött 11 éves koromban. Mátrai Dénes plébános úr elhelyezése előtti egyik utolsó aktusaként részesített az első két beavató szentségben. Buzgó templomba járó lettem, gyakran ministráltam, ám miután a hatodik osztály után gimnáziumba kerültem, kiszakadtam a hittanosok közösségéből: Csátalján értelemszerűen nem tudtam az iskolai órákon részt venni, a késő délutánba nyúló középiskolai hittanórák pedig nem a bejárós vidékiek időbeosztásához igazodtak. Így maradt el a bérmálási felkészítemem, majd természetesen maga a szertartás is. Ha nincs Cselik László atya és a csátaljai ifjúsági hittan, könnyen lehet,

hogy végleg elszakadtam volna a hit gyakorlásától.

De nem csupán a magam sorsáról akarok beszélni. Főntebb az „elárvult” hittanosokról szóltam. Rendes körülmények között a plébániai közösség a béralkozás után sem engedi el a felnőttkor küszöbéhez közelítő fiatalok kezét, ám Csátalján mégis ez történt. Dénes atya távozása után, a 90-es évek elejétől hosszú évekig vidékről látták el az egyházközség szolgálatát, a legtöbb „kirendelt” plébános pedig a falut mostoha-gyerekként kezelte. Nem tudom pontosan, kinek köszönhetjük Cselik atya megkeresését – bár sejtésem van –, de kiváló döntésnek bizonyult. Az akkor a negyvenes éveinek közepén járó, szemüveges pap az egyház hivatalos ügymenetét megkerülve sikeresen épített fel egy – egészen Szentistvánról való elhelyezéséig – virágzó közösséget.

Cselik atyát hamar a szívünkbe zártuk, nem csoda, hiszen ő maga is kimondottan melegszívű ember volt. Látszott rajta, hogy nem csupán kötelességből, hanem legalább annyira a fiatalok szeretetéből látja el a rábízott – de önként vállalt! – feladatot. Ha nem egyházi pályára lépett volna, kiváló pedagógusként is kamatoztathatta volna adottságait, ám ő Isten és közösségei szolgálatát választotta. Barátságos jelleme, szolid humora határozta meg személyiségét, és noha bizonyos dolgokban kissé idejétmúlt nézeteket vallott (a rockzenét például nem egyszerűséggel a Gonosz művének tekintette), mégis szót értett velünk, gyerekekkel, kamaszokkal. A tiszteletet nem követelte meg: kiérdemelte. Nem emlékszem egyetlen alkalomra sem, hogy magam vagy társaim komolyabban kritikával illettük volna, talán nem is lett volna miért.

Nem voltunk sokan: a csátaljai ifjúsági hittan törzstagsága nagyjából 8-10 fő volt, de nagyon szoros közösséget alkottunk. A jórészt üresen álló plébánia irodájában gyűltünk össze szombat esténként, ahol gyarapítottuk vallásos műveltségünket, el-mélteltünk, énekeltünk és játszottunk. Különösen az éneklés tetszett: addig csak a hagyományos egyházi zenével találkoztam, amelyet tulajdonképpen kedveltem is, mégis mindmáig közelebb állnak hozzám a zömében vidám, gitáros dalok vagy a meditáláshoz kiváló taizéi énekek.

A hetenkénti alkalmakon túl rendszeresen jártunk vidékre is. Sosem felejttem el, ahogy szülőfaluja, Homokmégy közelében az erdőbe hajtván szabályos ralifutamot rendezett szolgálati Opel Astrájával: majdnem sikerült fennakadnunk egy homokbuckán! Aztán igen emlékezetes a borsodbótai plébánián töltött üdülésünk is. Itt sütötte el az atya a klasz-

szikus poént, amikor a helyi néni panaszkodott, hogy „nekünk nincsen papunk, csak Sátán” (Sáta ugyanis a szomszéd település). Hazafelé tettünk egy kerülőt a festői Lillafüredre is, ahol egy málnás gofrival sikeresen megalapoztam életem egyik legrosszabb gyomorrontását – de azért épségben haz értünk. Aztán felidézhetem látogatásunkat a karapancsai vadászkastélyban. Rendes körülmények között oda nemigen jutnak be látogatók, de Cselik atyának volt ismeretsége, így beköszönt az őrhöz: „Szia, én vagyok! Laci, a Cselik.” (Így aztán mi bejutottunk.) Ezek után egy ideig magunk között „Laci, a Cselik”-ként hivatkoztunk rá.

Nem szabad elfeledkeznünk arról sem, hogy Cselik atya kapcsolatot teremtett közöttünk és más ifjúsági hittanos közösségek között is. Amikor Gara is plébános nélkül maradt, testvérkapcsolat alakult ki a két falu vallásos ifjúsága között. Valahogy sikerült megoldani a közlekedést is, így egyik héten Csátalján, a másikon Garán találkoztunk. Természetesen a bajaszentistváni fiatalokkal is kapcsolatban voltunk, egy ízben még ottalvós szilveszteri bulin is részt vettünk a városrészi plébániáján. Néhányszor eljutottunk a térségi első csütörtöki összejövetelekre is. Az első péntek, illetve a kilenc egymást követő aznapi áldozásért teljes búcsút ígérnek a katolikus egyházban, ehhez kapcsolódott az azelőtti estéken tartott társasági összejövetel.

2000-ben az atyát is elérte az újabb át-helyezés: Bajáról Kunszentmiklósról került. Nem tudhatjuk, mennyivel élt volna tovább a közösség, ha marad, hiszen időközben szép lassan valamennyien nagykorúak lettünk, elkerültünk a faluból stb. Annyi azonban bizonyos, hogy Cselik László közösségépítő

munkája nélkül sokkal szürkébb lett volna a kamaszkorunk. Köszönjük, Cselik atya! Viszontlátásra! ■

Tisztelt Olvasóink, Előfizetőink!

Lapunk, a *Bajai Honpolgár* egyes lapszámainak ára és az előfizetés költsége éveken át nem emelkedett. A postai díj-szabások, illetve a papírárak (borítékok) árának többszöri emelkedése miatt 2021-től előfizetési díjaink minimális növelésére kényszerülünk, de bízunk abban, hogy lapunkat a jövőben is megrendelik. Az előfizetési díjak a következő naptári évre az alábbiak szerint módosulnak:

- Az egyes lapszámok ára nem változik (330 Ft, dupla szám 600 Ft), és nem emelkedik a **helyben** történő kézbesítés díja sem, továbbra is **4000 Ft/év**;
- A **belföldön** történő előfizetés díja **8000 Ft/év**;
- A **külföldi** előfizetés díja **20 000 Ft/év**;
- Az **online** előfizetés díja nem változik, továbbra is **5000 Ft/év**.

A további részletekért keresse terjesztőnket, **Vida Pétert** a [79/ 322 600](tel:79322600)-as telefonszámon, az online előfizetés részleteit megtalálja honlapunkon (bajaihonpolgar.hu). Rendelje meg lapunkat most vagy ajándékozza meg messzebbre szakadt rokonait, barátait, ismerőseit Bajai Honpolgár előfizetéssel!

**A Bajai Honpolgár Alapítvány
Kuratóriuma**

Csípős napok a Chilli Baja/ Bajai Ökoporta termékeivel

Szünder Dezső

■ A cím láttán talán arra is gondolhatnánk, hogy kissé terjengős elemzés következik az éppen alig múló, meglehetősen zord időjárásról, de természetesen ez nem így van. A *Kockás abrosz* rovat soron következő részében – a korlátozások miatt szinte teljesen megszűnő vendéglátás és borturizmus hiányában – egy bajai, sokak által kedvelt kisvállalkozást mutatunk be.

A szerdai és szombati piacnapokon a megújult bajai piacon a sorok között sétálva szerencsére jól ismert arcok köszönnek vissza az embernek, miközben az asztalra való hozzávalóit keresi. Csak a hely, a környezet új, az emberek, a finom portékák maradtak. Legyen ez még sokáig így...

A többnemzetiségű Baján megkerülhetetlen a fűszeres, csípős ízek szeretete, a minőségi paprika termesztése, a megtermesztett zöldségekből és gyümölcsökből készült, télire is eltehető, tartósítható finomságok, melyek a régió ételeinek gerincét képezik. A piac E07-es standján viszont nem a megszokott piaci kínálatot találjuk: krumpli, hagyma, alma, déligyümölcsök helyett csinos kis üvegek, fiolák és fűszermalmok várják a vásárlót. A hely tulajdonosa *Bányai Tímea* és *György*, a *Chilli Baja/Bajai Ökoporta* megálmodói.

Kezdetben aligha ez a piaci kép járhatott az alapítók fejében. Céljuk akkoriban mindössze annyi volt, hogy saját maguk termeljék meg mindazt, ami a háztartásban felhasználható. Ahogy telt-múlt az idő, és az új ötletek megszülettek a fejükben, egyszer csak azt vették észre, hogy bizony azt a mennyiséget, amelyet otthonukban megtermelnek, saját háztartáson belül már nem tudják elfogyasztani. Napról napra, évről évre mind több termelt a földben, a megvásárolt területeken, így meg kellett találniuk azt a formát, ahol az a nem kevés munka és annak eredménye a legjobban hasznosulni tud, nem vész kárba. A vállalkozás életében a legnagyobb változást az hozta, hogy a közeli Szeremléről sikerült Bajára költözniük. A vállalkozás fejlődése új, nagyobb lendületet kapott, ez idő tájt kezdték el árusítani a piacon a megtermelt zöldségeket, kezdtek el belőlük különféle *chutney*-kat, krémeket készíteni. A területen megtermelt egyedi, itthon különlegességnek számító kétfajta paradicsomból (*San Marzano* és *Zuccherino* fajtákból) pedig aszalványok, ketchupok készültek. S ha már a ketchupnál tartunk: 2017-ben az Ökoporta ketchupja OMÉK-termékdíjat nyert; azt hiszem, ennél jobb visszaigazolás a sikeres

és eredményes munkára nem kell. A bajai és környékbeli emberek – a piac közönsége különösen – egyre jobban kezdték megismerni és megszeretni a termékeket, így aztán a portán semmi nem vész kárba, igyekeznek minél többfélélt minél jobban hasznosítani. Akinek pedig fontos, hogy a vásárolt, feldolgozott termék ne tartalmazzon adalékanyagokat és tartósítószerket, azok számára is tökéletes választás lehet forgalmazott termékeik széles spektruma.

Melyek is ezek a termékek? A névválasztás alapján nem túl nehéz kitalálni, hogy a manapság egyre népszerűbb *chili* a kínálat részét képezi. Ebből többfajta erősségű is elérhető a kínálatban: a határozottan, ám nem túl vadul csípő chilitől a méregerős minden megtalálható. A chili mellett a kínálatban helyet kap még a már említett paradicsom, hazai fűszerpaprika, cseresznyepaprika, erjesztett szósok, zöldségkrémek, sómentes ételízesítők, BBQ-szós és megannyi finomság.

Aki kedvet kap a termékek kipróbálására, és megtalálja a kedvencét, annak nem árt néhány dologgal tisztában lennie: az első és talán legfontosabb dolog, hogy a vállalkozás családi, kézműves jellegű, az ipari tömegtermelés vonulatától meglehetősen messze áll. Ezzel többek között az is jár, hogy egy-egy termékből nincsenek több ezer darabos készletek, nem mindig érhetők el. Érdemes végiggondolni, hogy az általunk kedvelt termékből mennyit is vásároljunk. Mielőtt azonban valaki több tucat üveg ketchupot venne a hétfői piacon, nem árt még egy dolgot szem előtt tartania: ezen termékek kifogástalan minőségben, az élelmiszer-biztonságot betartva készülnek, ám nem, vagy csak minimális mértékben tartalmaznak olyan anyagokat, melyekkel a termékek hosszán eltarthatók lennének. Ez a mai fogyasztói társadalomban talán hátránynak tűnhet, én viszont kifejezetten jó dolognak tartom. A bontatlan üvegeket nyugodtan tárolhatjuk a kamrapolcon, felbontás után azonban célszerű tenni hűtőbe, tartalmukat pedig záros határidőn belül fogyasszuk el.

A vállalkozás termékeivel nem csak piacnapokon lehet találkozni. Tavaly kerültek ki

bajai, Baja környéki és néhány kicsit távolabbi településre is azon faállványok, ahol a termékeket forgalmazni kívánó kereskedők átláthatóan el tudják helyezni a cég termékeit. Timiék annyit ígérnek ezzel kapcsolatban, hogy a polcok mindig tele lesznek, de nem mindig ugyanazon termékekkel lehet majd találkozni.

Néhány üzlet, ahol Baján, közelebbi és távolabbi környéken találkozni lehet a Chilli Baja Ökoporta fapalcaival, illetve a rajtuk található termékekkel: a *T-Hús Dózsa* György úti és *Czifrusz* utcai üzlete, *Éléskamrá*m bajai és paksi üzlete, a *Korona étterem* melletti zöldséges, *Vitamin Kuckó* Bajaszentistván, hartai *Kolbászház*, *éreskcsanádi biobolt*, Sükösdön a *Marusa húsbolt*, Nemesnádudvaron a *Coop*ban, Felsőszentivánon pedig a *kisbolt*ban.

Timi és Gyuri kézműves termékei széles körben, sokoldalúan használhatók fel a gasztronómiában, legyen az hazai vagy külföldi konyha remeke. Tiszta ízű, az adott termékre jellemző aromájú fűszereik, krémjeik, szószaik jól beilleszthetők elkészíteni kívánt ételeinkbe, mintegy emelve annak fényét. Tegyenek egy próbát Önök is, használják olyan meglepedettséggel a termékeket, mint ahogy azt én is teszem!

Az alábbiakban erre szeretnék néhány alternatívát ajánlani. Elsőként arra hívom fel a figyelmet, hogy kezdetben a csípős termékeket használjuk óvatosan, nagy körültekintéssel, gyerek kezébe pedig ne adjuk őket. Az őrölt, pelyhesített változatok, valamint a friss/száritott chili aprítása után mindenképpen ajánlott egy alapos kézmosás, a szemünk környékét pedig igyekezzünk elkerülni.

Akkor lássuk a recepteket, amelyekhez bátran ajánlom a Chilli Baja Ökoporta termékeit!

TaBAJAsco szószos paradicsomlé

Hideg ital lévén elsősorban talán a nyári meleg napokra lenne ajánlható jó szívvel, a chili ízesítés azonban egy csapásra mellegelő italt varázsol belőle.

Elkészítés, 1 személyre: 2,5 dl jó minőségű, ideális esetben házi készítésű paradicsomlé, ennek hiányában 1,5 dl passata 1 dl hideg vízzel hígítva, só, bors ízlés szerint, gyermekek részére használjunk rózsaborst, 1 kávéskanál taBAJAsco szósz, a tetejére egy csipet chipotle /füstölt chilipehely/.

A paradicsomlevet ízesítjük a fűszerekkel, alaposan keverjük össze, kínáljuk egy csipet chipotle-vel a tetején, adjunk mellé nyers zellerszárat.

Chips enchillada szósszal (meccsnézős estékre)

Aki igazán otthon érzi magát a konyhában, készítsen bátran hozzá házilag chipset, ennek hiányában én készen vásároltam, egy évben egy alkalom befér. A hozzá való szósz azonban nyilvánvalóan nem standard bolti termék lehet csak, hanem házi készítésű, intenzív ízlelmény is.

Elkészítés 4 fő részére: 2 evőkanál napraforgóolajat hevítünk fel jó forróra, de semmiképpen ne füstöljön. Adjunk hozzá 2 evőkanál kukoricalisztet, mintha rántást készítenénk. Kézi habverővel keverjük el, ha egy kis színt kapott, húzzuk le a tűzről. Adjunk hozzá 4 evőkanál bhut jolokia szószot, 1 gerezd reszelt fokhagymát, 1 kávéskanál sót, 0,5 evőkanál őrölt római köményt, 1 kávéskanál oregánót és fél liter húslevest. Tegyük vissza a tűzhelyre, és gyakori kevergetés mellett, közepes lángon sűrítjük be. Hagyjuk hűlni, tálaljuk a chipsszel, csíkokra vágott zöldségekkel és egy behűtött sörral az esti meccshez.

A szokatlan, olykor egymással szöges ellentétben álló íz kombinációk mindig izgalmasak. Lehet őket kedvelni, nem szeretni, egy biztos: senkit sem hagynak hidegen. Ez alól magam sem vagyok kivétel. Minden az édes-savanyú mártással kezdődött. Aztán ahogy az ember egyre beljebb és beljebb kerül a gasztronómia zezugos ösvényeibe, úgy finomodik az ízlése, előbb-utóbb pedig elérünk oda, hogy a bolti tömegtermékek, szószok helyett sajátot kezd el otthon használni.

A most következő recept is ilyen. Kicsit takarékosabb, mint ha csirkemellből készülne, hiszen fő alapanyaga a még most is mellőzött csirkeszárnny. Aki elkészíti, megtapasztalhatja, hogy bizony van helye a csirke ezen „alkatrészének” is az asztalunkon.

Elkészítés 3 fő részére: keverjük össze 3-4 dl házi ketchupot sóval, borssal, 1 teáskanál oregánóval vagy kakukkfűvel, 3 gerezd reszelt fokhagymával, 1 dl olajjal, 4-5 evő-

kanál juharszírral vagy 1 evőkanál akácmézzel és negyed mokkáskanál bhut jolokia chili pastával. 12 db csirkeszárnnyat forgassunk meg darabonként alaposan a szószban, fedjük le egy nagy tálban, és 3-4 órára tegyük a hűtőszekrénybe pácolódni, de akár egész éjszaka is ott lehetnek. Sütés előtt egy órával vegyük ki a hűtőből, majd 160 °C-on süssük 40-45 percet. Tálaljuk zöldsalátával egy pohár kékfrankos kíséretében.

Olaszos tarja coleslow salátával

Hozzávalók 4 fő részére: 3 evőkanál olívaolaj, 0,5 db zeller hámozva és nagyon apró darabokra vágva, 8-10 db San Marzano szárított paradicsom, 0,5 db paprika apró darabokra vágva, 1 nagy teáskanál füstölt jalapeno chilipehely, só, bors ízlés szerint, 1 db babérlevél, 1 teáskanál apróra vágott rozmaryn, 1 evőkanál apróra vágott friss bazsalikom, 1 teáskanál oregano, 2 gerezd fokhagyma reszelve, 500 g csontos tarja négy szeletre vágva.

A hús kivételével az összes hozzávalót késes robotgépben homogénre dolgozzuk. A hússzeletek mindkét oldalát bekenjük a páccal, a szeleteket szorosan egymás tetejére pakoljuk és szorosan betekkerjük alufóliával. Egy éjszakán át hűtőszekrényben pácoljuk. Másnap a szeleteket kiolajozott tepsibe tesszük és 170 °C-on 1,5 órát sütjük lefedve, majd a tetőt eltávolítva még további 30 percet. Sütés után 10 percet hagyjuk pihenni, és a salátával tálaljuk.

Coleslow saláta

Hozzávalók 4 fő részére: 300-300 g fehér és vöröskáposzta, 2 db répa, 1 db vöröshagyma, 150-150 g tejföl és majonéz, 1 teáskanál almaecet, 1 gerezd fokhagyma reszelve, 2 evőkanál porcukor, só, bors ízlés szerint.

A káposztákat és a répákat nagy lyukú reszelőn lereszeljük, vagy vékony csíkokra vágjuk. A vöröshagymát apró kockákra aprítjuk. Egy másik tálban elkészítjük az öntetet, alaposan összekeverjük. Ráöntjük a reszelt zöldségekre, összekeverjük, egy órát állni hagyjuk, majd tálaljuk.

A gasztronómiához vonzó emberek körében *Yotam Ottolenghi* neve nagyon jól cseng. Könyveit számos nyelvre lefordították már, így téve közkinccsé a jeruzsálemi szerző munkásságát. Ha pedig vegetáriánusok vagyunk, vagy épp csak egy jó padlizsános receptre van szükségünk, benne és a receptjeiben

nem fogunk csalódnai. A recept hozzávalóinak sokaságán nem érdemes sokáig bosszankodni, minden falatnál hálásak leszünk, hogy rászántuk az időt erre a nagyszerű ételre.

Fűszeres padlizsán bulgurral és joghurttal

Hozzávalók 4 fő részére: 2 gerezd fokhagyma, 2 teáskanál őrölt kömény, 2 teáskanál őrölt koriander, 1 kávéskanál chipotle, 1 teáskanál füstölt piros paprika, 2 db citrom héja, 1,4 dl olívaolaj, 2 db padlizsán, 150 g bulgur, 50 g mazsola, 10 g korianderlevél apróra vágva, 10 g menta apróra vágva, 1 csepp menta illóolaj, 50 g kimagozott, félbevágott fekete olíva bogyó, 30 g pirított, szeletelt mandula, 1 db vöröshagyma, 1,5 evőkanál citromlé, 4 evőkanál natúr joghurt, 1,4 dl víz.

Kis tálban összekeverjük a reszelt fokhagymát, a köményt, a zúzott koriandert, a chilit, a füstölt paprikát, a citromhéj 2/3-át és egy csipetnyi sót. A megmosott padlizsánokat félbevágjuk, húszakat éles késsel keresztirányban, nem túl mélyen bevagdossuk. Figyeljünk oda, hogy a héjuk ép maradjon! Dörzsöljük be alaposan a padlizsánok tetejét a keverékkel; ha van időnk, akkor 20-30 percet állni hagyjuk, ha nincs, akkor tegyük a sütőbe, és süssük 40 percet 180 °C-on légkeveréssel. Miközben a padlizsánok sülnek, készítsük el a köretet: öntsük fel a bulgurt a vízzel, és lefedve hagyjuk állni. A mazsolát áztassuk forró vízbe 10 percre, szűrjük le, és adjuk a bulgurhoz, majd adjuk hozzá a maradék olívaolajat, a mentát, olajbogyókat, hagymát, a citromlevet és egy kevés sót. Az elkészült padlizsánokat a tányérra helyezzük, mellérakunk a bulgurból, a tetejét pedig pirított mandulaszeletekkel és korianderlevéllel díszítjük. Kínáljuk joghurttal és egy szelet citrommal, igyunk hozzá egy pohár badacsonyi száraz fehér bort.

Édes-savanyú-csípős tartalmas leves a hideg napokra

Hozzávalók 6 fő részére: 1 evőkanál olívaolaj, 1 db vöröshagyma, 150 g chorizo vagy

más szárazkolbász, 300 g sárgarépa, 250 g batáta vagy főzni való burgonya, 70 g zeller, 1 teáskanál chipotle, 1 teáskanál őrölt római kömény, 0,5-0,5 teáskanál őrölt koriander és kurkuma, 400 g konzerv darabolt paradicsom, 1,5 liter húsvés, 0,5 liter víz, 300 g csicseriborsó konzerv, só, bors ízlés szerint, 2 evőkanál citromlé, a tálaláshoz petrezselyem vagy korianderlevél és habanero chili.

Egy nagy fazékban közepes lángon melegítsük fel az olívaolajat. Dobjuk rá a kockára vágott hagymát és a felkarikázott kolbászt. Pírsuk 5-6 percig, amíg a kolbász kicsit kiengedi a zsíkját. Rakjuk bele a kockára vágott sárgarépát, zellert, burgonyát. Főzzük

8-10 percig, néha megkeverve, tegyük bele a fűszereket, hagyjuk 1-2 percig, hogy feléledjenek. Öntsük fel a húsvéssal, tegyük bele a csicseriborsót, forraljuk fel, főzzük kb. 20 percet, amíg a zöldségek megpuhulnak. Kóstoljuk meg a levest, ha szükséges, sózzuk, borsozzuk, öntsük hozzá a citromlé felét. Tálaláskor szórjuk meg petrezselyemmel, korianderrel, adjunk minden tányérhoz egy szelet citromot. Ízesítsük ízlés szerint a habanero chilipehellyel.

Forró csokoládé

Hozzávalók egy fő részére: 2 dl tej, 70 g 30%-os habtejszín, 70 g 70%-os étcsokoládé, csipet só, 4-4 g kristálycukor és vaníliás cukor.

A tejszínt a kétféle cukorral és a sóval óvatosan kezdjük el melegíteni, de ne forraljuk. Egy másik edényben a tejet és az apróra tört csokoládét addig melegítjük, amíg krémes állagú nem lesz. Forralni ezt sem szabad! Ha már krémes, akkor a tejszínes elegyet keverjük hozzá és folyamatos keverés mellett addig melegítsük össze, amíg homogénné nem válik. Az ízesítőket – mindenkinek ízlése szerint fahéjat, narancshéjat, chilit – csak utána adjuk az italunkhoz. Azonnal szervírozzuk előmelegített pohárban.

Próbálják ki fehér csokoládéval is, szórjanak az ital tetejére pirított, apróra tört törökmogyorót. ■

Többségből kisebbségbe 2.

Téli élmények a Székelyföld peremén

Sipos Katalin

■ Másfél évvel ezelőtti, őszi témájú cikkem folytatásával adósa vagyok a kedves Bajai Honpolgárnak, olvasóinak, de leginkább hajdani osztályfőnökömnek. Kissé megkésve, a tél végére érve igyekszem ezzel előállni, remélve, hogy érdekességekkel tudok szolgálni.

A helyi, téli népszokásokról szólnék egy keveset, és ezzel párhuzamosan a mi saját szokásainkat, téli mindennapjainkat is igyekszem bemutatni. Azért írom, hogy csak keveset, mert bár a mi kis falunk (Somosd) is Székelyföld „hivatalos” határán belül esik (azt hiszem, lassan hívhatom a mienknek, hiszen nyolcadik éve élek itt), de ami a népszokások fennmaradását illeti, közel sem olyan gazdag mint Székelyföld középső, zömében katolikusok lakta települései. Így tehát nem mondhatom, hogy a székelyföldi télről írok, inkább csak a szűkebb térségünk, a falunk szokásaira, hagyományaira fókuszáltam. Amit írok, nem alapos néprajzi kutakodás eredménye, hanem inkább beszámolókon, nyitott füleken és szemeken, saját megélt élményeken alapszik.

A karácsonyi ünnepet Somosdon számos előkészület előzte meg, és előzi meg ma is. A disznóvágást igyekszik mindenki az ünnep előtt megejteni, egyrészt, hogy az ünnep a pihenésről szóljon, másrészt hogy friss hús kerülhessen az ünnepi asztalokra. A disznóvágás a rokonság segítségével zajlik, de nem csak munka, ünnep is egyben. Kora reggel kezdődik, akkor csak a „fogóknak” van dolguk, a „fahémépek” majd csak akkor következnek, amikor a hús már felkerült az asztalra. A disznót ugyanis errefelé nem felfüggesztve vágják fel, hanem a földre, vagy mostanában hó híján (hogy mégse a sárba kelljen) asztallapra,

deszkákra fektetve. Nekem Baján nem túl sok ilyesmiben volt részem, csak messziről láttam a szomszédunkban lévő tanyán néha egy-egy disznót fellógatva, akasztva (annyira nem volt sok közöm hozzá, hogy nem is tudom, hogy mondják Baján helyesen...), feldolgozásra várva. Miután a hús felkerült az asztalra, onnantól jön az asszonyok munkája. Sokféle finomság készül, nyilván a család igénye és ízlése szerint. Általában májas, véres, kolbász, hájszéyes, tepertő.

A kolbász fehér, sós, borsos, fokhagymás, bár amióta én ideköltöztem, és nagymamám előszeretettel szerzi be a monostori piros paprikát, egyre több helyen látni piros kolbászt is. Ez errefelé cseppet sem hagyományos, nekem persze jó érzés...

A disznóvágáskor szokásos ebéd a káposz-

talé leves vagy agyleves (télire eltett káposzta levéllel savanyított, a disznó agyából készült finom húsvés). Ehhez puliszka jár levesbetétnek, ha úgy tetszik. Második fogásként a hús színe-javából pörkölt készül, nem paprikásan, csak sóval, borssal és sok fokhagymával. Mellé savanyúság is jár, köretnek pedig ott a puliszka vagy a kenyér.

Mi ugyan disznót nem tartunk, de az előző években vásároltunk, és itthon vágtuk le. Nagyon szerettük a hangulatát, a családi ünnep megélését, de miután rájöttünk, hogy a felhasználásban már nem vagyunk annyira jók (= nem vagyunk nagy húsevők), most már csak akkor van esélyünk „disznózkodni” (az eseményen részt venni), ha valaki minket elhív segítségnek. Kolbászt azért (vásárolt húsból) mi is szoktunk tölteni, egy nagy

adagot helyi recept szerint; ennek egy részét zsírban sütjük le, és úgy tesszük el nagyobb fazekakba. Minden évben készítünk bajai, pontosabban nagyapám receptje szerint való piros száraz kolbászt is.

A régi karácsonyok szombatján (december 24.) este mindenki templomba sietett. A gyerekek karácsonyi ünnepélyel készültek, a templomban karácsonyfa várta az érkezőket. Ez most is így van, de akkoriban sokkal nagyobb jelentőséggel bírt. Nem minden házban volt ugyanis karácsonyfa, sokan legfeljebb egy zöld szobanövényt vagy ágat díszítettek fel arany papírokkal, szaloncukrokkal. Szokás volt még, hogy a cipőket kipucolva a kanapé alá tették. Az angyal sem volt ilyen gazdag, mint manapság. (Itt az angyal hozza az ajándékot, nem a Jézuska.) Általában az asztal közepére egy halom szaloncukrot, diót, almát hozott, amit nagy örömmel fogadtak.

A templomból hazaérkezve rucahúsból aprólékat ettek, másnap főzték meg a rucát húslevesnek, vagy töltött rucának. Karácsony első napján húsleves, másodnapján töltött káposzta került az asztalra. Süteménynek kalácsot sütöttek.

Karácsony szombatján este indultak el a *kántálók*. Különböző csoportok, gyerekek, legények, de még házas emberek is jártak házról házra kántálni. Az érkezőknek pénzt és kalácsot adtak. A karácsonyra készülve „régebb” (értsd: régen) egy kemencényi (5-8) kalácsot, pusztá (egyszerű, fehér kalács) vagy diós kalácsot sütöttek, mert sok kántáló volt várható. Mostanában inkább diós és mákos bejgli készül. Házas emberek kántáláskor az egyház részére gyűjtöttek pénzt, a gyerekek maguknak, a legények pedig sokszor leginkább azért mentek, mert akadt szemrevaló leány a háznál, és ez jó közösségi program is volt.

Az ideai karácsony a járványhelyzetnek köszönhetően eléggé más volt, mint minden eddigi ünnep. A korlátozások akkor éppen úgy alakultak, hogy lehetett templomba menni, csak létszámkorlátozás mellett. A faluban a gyerekeket három csoportba osztva szerepeltették a templomban, így a hozzátartozók is kevesebben jelentek meg egyszerre. Mondhatni, három szenteste volt, amit én a körülményekhez képest abszolút jó megoldásnak találtam.

Mi családommal, hála Istennek, még őszszel átestünk a koronavírus-fertőzésen, így karácsonykor viszonylag nyugodtan ünnepelethetünk. Több munkatársam is volt, aki a karácsonyt családjával együtt ágyban, gyógyulásra várva töltötte. Hála Istennek, időközben már mind jól vannak.

Hogy családok kántáljanak, ilyen azelőtt nem volt, de mi, néhány éve kisgyerekes családok lévén, így őrizzük ezt a hagyományt. Idén kán-

táláskor is meggondolta az ember, vajon ki az, aki örülne, ha betoppannánk hozzá, s ki az, aki inkább nem. Mi idén két helyre mentünk el, és inkább csak az ajtó előtt énekeltünk. A gyerekeknek így is nagy élmény volt. Azt hiszem, a karácsonyban ezt várták a legjobban.

Egyébként a világ itt is változik, fejlődik, és én egyre inkább látom azt, nem csak másokon, magamon is, hogy nem szeretjük a meglepetést, ha valaki csak úgy betoppan, egyre inkább tudni szeretnénk azt, hogy ki mikor érkezik, sőt lassan elvárjuk, hogy mindenki előre bejelentkezzen. Na, de ha bejelentkeznek a kántálók, akkor az már közel sem olyan érdekes, lehet, hogy épp az igazi a varázsavész el. Ezen érdemes elgondolkodni (nekem is).

Nagyon élveztem, amikor ide költöztem, ezt a „betoppánást”, hiszen a közvetlenség, a jószomszédi viszony, az emberség érzése árad belőle. Vagyis „elméletben” tetszett, de gyakorlatban zavart. Városban nőtem fel, ráadásul az anyaországban, és talán mindkét körülmény számít ebben a tekintetben. A „bejelentkezős” rendszerhez voltam hozzászokva, nem pedig a „betoppánóshoz”. (Akkor is, ha utóbbit tartom sokkal, de sokkal jobbnak, személyesebbnek, emberközelibbnek. Persze tavaly a vírus ezt is fantasztikusan „megoldotta”, mert az ember már alig mert menni valahová lelkiismeret-furdalás nélkül.)

Az év utolsó napján néhány évvel ezelőtt még élt az a szokás, hogy a presbiterek (református egyházközségi képviselők) éjfélkor a templomtoronyból énekeltek. Én sajnos ezt már nem hallottam, de hátha fel lehetne eleveníteni ezt a jó hangulatú hagyományt. (Bár, amennyi tűzijáték durran éjfélkor, *ejsze* senki nem hallaná...)

Tavaly a kijárási tilalom este 11 órától lépett érvénybe, és reggel 5 óráig tartott. (Ez azóta is így van szabályozva.) Nem volt olyan nehéz betartani, mint például Baján a

8 órai hazaérkezést. A szilvesztert is meg lehetett ünnepelni, 10 fős csoport fölé nem volt javasolt menni, ami a gyülekezést illeti, de azért egy ekkora faluban ezt nem ellenőrizte senki.

A régi időkben új év első napján rigmusmondók jártak házról házra, most már ilyen nem látni. Aki nem túl fáradt, első napján istentisztelettel kezdheti az évet Somosdon.

Húshagyó kedden szokás volt fánkot sütni és farsangolni. Több helyen is volt a faluban fonó, szinte minden második utcában. Esténként oda jártak össze énekelni, beszélgetni, fonnai. A farsangi mulatságokat ezeknél a házaknál ejtették meg. Farsang idején általában csoportosan öltöztek be. Volt olyan, amikor gólyák voltak, de többen emlékeznek olyanra, amikor egy-egy eseményt, ünnepet öltött magára egyik-másik csoport. Például beöltöztek keresztelőnek. Vagy *vendégségnek* (lakodalom). Egyébként úgy mondják a régiek, hogy „beöltöztünk farsángnak”. Miután magukra vették a jelmezt, bekopogtattak a házba, ahol épp a fonó zajlott, és elváltoztatott hangon megkérdezték, szabad-e bejönni táncolni. Miután beengedték őket, a kosarukba *pánkót* (fánkot) vagy *kürtöst* (kürtös kalácsot) tettek.

A jelmezhez kapcsolódó történetet viccesen, továbbra is elváltoztatott hangon adták elő. Még ma is emlegetik azokat az embereket, akik ezt a legjobban, legvicesebben tudták előadni. A 80 év felettiek még ma is elváltoztatják a hangjukat, és hangosan *kacagnak*, amikor erről mesélnek. Ettől persze nekem és a gyerekeimnek is jó kedvünk támadt, amikor e beszámolókat hallgathattuk. A farsang lejártával is sok ilyen őszinte, vidám pillanatot kívánok minden kedves bajainak és Honpolgár-olvasónak! ■

A hódítóktól a hazatérőig: a Mars öt arca az irodalomban

Mayer István

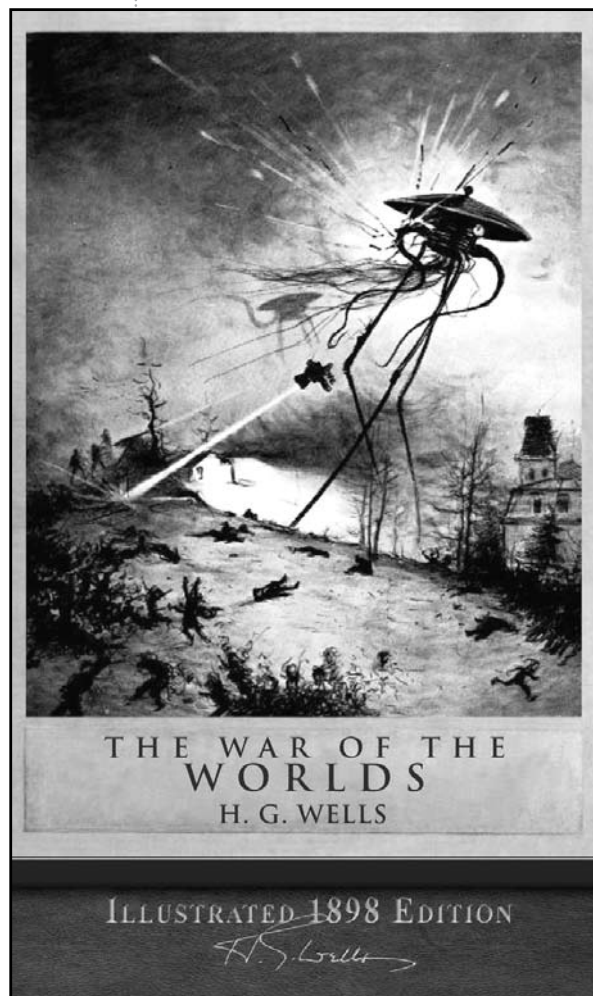
■ E havi számunkban lenyűgöző galériát tekinthetnek meg *Barics Sándor* alkotásai-ból (24. oldal), amelyek bolygósomszédunk, a Mars tájképeit mutatják be. A képzőművész legfőbb hatásai között tartja számon *Ray Bradbury Marsbéli krónikák* című kötetét. Bradbury az amerikai tudományos fantasztikum aranykorának kiemelkedő alkotója volt, a legendás ABC-hármas (*Isaac Asimov, Ray Bradbury, Arthur C. Clarke*) tagja, akinek művei bizvást megérdemlik a figyelmet. Ám távolról sem ő volt az első író, aki művében kiemelt szerepet szánt a vörös bolygónak. Ebben a cikkben rövid ízelítőt adunk a bolygóval foglalkozó, ma már klasszikusnak számító művekből, ráadásként a közelmúlt egyik best-sellerére is felhívjuk a figyelmet.

Ha (így, köznevesítve) marslakókra gondolunk, de általánosságban véve a földönkívüli intelligenciákról beszélünk, rendszerint rosszindulatú, hódító szándékú entitásként képzeljük el őket. Bizonyára az idegenszerűtől való természetes viszolygás, a mélyen mindenki-ben meglévő xenofóbia is szerepet játszik ebben, de e képzet elmélyítésében (talán akaratlanul) óriási szerepe van *Herbert George Wellsnek*, akinek 1898-as *Világok harca* (*The War of the Worlds*) című regénye egy megsemmisítő erejű marsi inváziót mutat be. Az *időgép* és *A láthatatlan ember* szerzőjeként is ismert angol író művének kezdetén a Mars felszínén titokzatos fénypontokat fedeznek fel, melyekről kiderül, hogy a Föld felé indított űreszközök. Az Angliában becsapódó objektumokból félelmetes, háromlábú harci gépek („tripodok”) bújnak elő, és azonnal brutális mérszárlást visznek végbe az üdvözlésükre érkező tömegben. A halálsugárral és gyilkos gázfelhővel felfegyverezett űrlények és az emberek között egyenlőtlen küzdelem bontakozik ki. 120 éves alkotás esetében talán nem túl nagy vétek elárulni a csattanót: a háború végül a Föld győzelmével zárul, de csak azért, mert a marsiak szervezete nem volt képes ellenállni a földi mikrobáknak. A regény ismertségéhez nagy mértékben hozzájárult *Orson Welles* 1938-ban bemutatott rádiójátéka. Ez a feldolgozás az Egyesült Államokba helyezte át a cselekményt. Hírnevét leginkább annak köszönheti, hogy az adásba később bekapcsolódó hallgatók közül sokan valóságnak hitték a fiktív tudósításokat, és pánikba estek a közelgő támadás hallatán.

A Világok harcánál még inkább elrugaszkodtak a valóságtól a *Tarzan* megalkotójaként is ismert *Edgar Rice Burroughs John Carter*-történetei (1912-1943). A *planetary romance*

fantasztikus alzsáner alapműveként számon tartott kalandos elbeszélések – szemben Wells vagy Bradbury munkáival – a szó legszorosabb értelmében vett ponyvairodalomnak számítanak. Nem törekednek művészi ábrázolásra, árnyalt jellemeknek nyomát sem találjuk bennük, ellenben tobzódik bennük az erőszak és az erotika. Jelentős popkulturális hatásuk miatt mégis figyelmet érdemelnek, ha másért nem, azért, mert sok későbbi korszakalkotó science fiction-szerző korai inspirációi közé tartoznak. A cselekményről dióhéjban annyit, hogy John Carter, az amerikai polgárháború veteránja különös körülmények között a lakói által Barsoomnak nevezett Marsra kerül, ahol belekeveredik a „helyiek” háborúskodásába.

Az előbbieknél lényegesen kedvezőbb benyomást kelt *Clive Staples Lewis* Mars-ábrázolása. A *Narnia*-könyvek teológus szerzőjeként is ismert író kozmikus trilógiájának első kötete, *A csendes bolygó* (*Out of the Silent Planet*, 1938) kalauzolja el olvasóit a Marsra, azaz a *Malacandrára*. Az égitestet a könyv szerint három értelmes faj lakja: a humanoid sornok, a hrossok és a szellemszerű eldilek. Bár a regény hőse, akit erőszakkal kényszerítenek űrutazásra, kezdetben fél tőlük, idővel megbarátkozik velük. Maga a csendes bolygó nem a Malacandra, hanem a *Thulcandra*, azaz a mi Földünk, ez ugyanis a bűn útjára lépve eltávolodott *Maleldiltől*, a világ urától. Akárcsak a *Narnia*-regényekben, A csendes bolygóban és folytatásaiban is rengeteg a keresztény hitvilágra utaló elem, ám talán kijelenthetjük, hogy ez a mű kevésbé didaktikus azoknál – viszont sajnálatos módon közel sem annyira ismert. Ha a cikkünkben bemutatott többi műhöz hasonlóan ennek is készülné filmes vagy televíziós feldolgozása, talán megkapná a megérdemelt figyelmet, bár erre egyre jobban szekularizálódó világunkban kevés esély mutatkozik. Bő egy évtizedet és egy világháborút átugorva érkezünk meg *Ray*

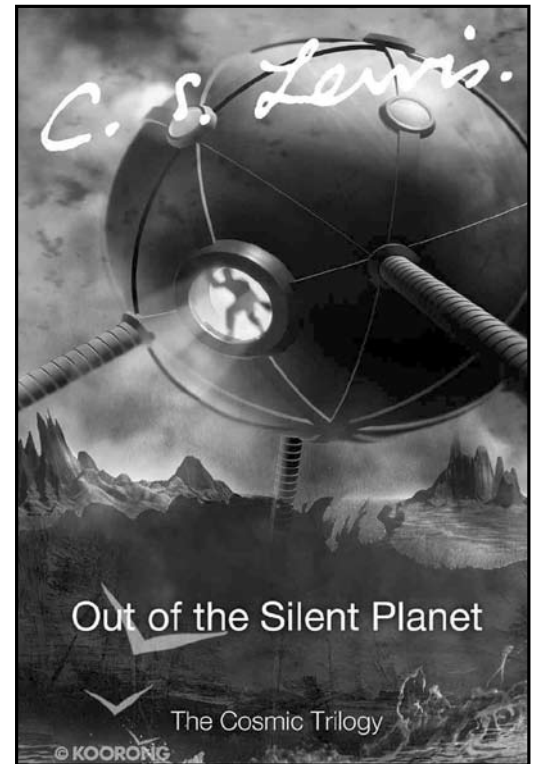
*Bradbury*hez és legismertebb művéhez, a *Marsbéli krónikákhoz* (*Martian Chronicles*). A Mars bolygó földiek általi benépesítését bemutató novellaciklus először 1950-ben jelent meg kötetbe rendezve, bár egyes darabjai már korábban napvilágot láttak. Ezekben a történetekben nem találkozhatunk gonosz hódító marslakókkal. Ellenséges szándékú földönkívüliek szerepelnek ugyan bennük, de ezúttal mi, földi emberek vagyunk a betolakodók a már benépesített világban. Bradbury írásai nem tipikus science fiction művek. Ahogy a *Fahrenheit 451*-ben, itt sem a technológiai részleteken van a hangsúly, sokkal inkább líraiság és a gondolati gazdagság jellemzi írásait. Nem idegeneket, hanem magát az embert akarja bemutatni, minden gyarlóságával együtt. A hidegháború borús jövőképe jól megmutatkozik a Marsbéli krónikákban, és nem kizárólag a Mars őslakóinak szerencsétlen végzetében. Bradbury novellái afféle prózában megírt költemények, egyúttal lebilincselő olvasmányok is. Nem véletlen máig tartó népszerűségük: bár a bennük lévő tudományos fantasztikumból

mára a kevés tudomány is meghaladottá vált, a mű jóval többé lett, mint egy szórakoztató irodalmi zsáner képviselője.

Utolsóként egy 2000 utáni műre szeretnénk felhívni a szélesebb közönség figyelmét. *Andy Weir A marsi (The Martian)* című regénye, melyből hazánkban *Mentőexpedíció* címmel vetített nagy sikerű film is készült, 2011-ben, magánkiadásban jelent meg első ízben. (A könyvet feldolgozó filmet nagyrészt Magyarországon forgatták – a szerk.) A könyv sorsa iskolapéldája annak, hogy a tehetség megtalálja az útját: az eleinte fillérékért, kizárólag e-könyv formában hozzáférhető mű olyannyira rátalált olvasótáborára, hogy írója 2013-ban 100 000 dollárért értékesíthette a mű kiadási jogait, néhány hónapra rá pedig a New York Times bestsellerlistájának tizenkettedik pozíciójában nyitott, míg a puha fedeles kiadás 2015 nyarán egyenesen listavezető lett! A siker titka a tudományos igényesség és a gördülékeny stílus mellett talán az volt, hogy a rengeteg borúlátó

tudományos-fantasztikus alkotás mellett Weir regénye pozitív kicsengetésű, mégsem mellőzhető propaganda. A marsi *Mark Watney-nek*, a Mars-expedíció a bolygón ragadt űrhajósának a túlélésért folytatott küzdelmét beszéli el naplószerű formában, kiváló, ironikus humorral.

Természetesen a fentiek csak csekély töredékét jelentik a Marssal foglalkozó szórakoztató szépirodalmi alkotásoknak. Hogy miért épp a Marsnak szentelnek ennyire kitüntetett figyelmet? Talán azért, mert az általunk ismert, többé-kevésbé elérhető planéták közül ez tűnik a leginkább élhetőnek. Annyi bizonyos, hogy a vörös bolygó még várhatóan hosszú ideig az írók kedvelt témája lesz. Néhány évtized múlva pedig talán már a memoáriróké is. ■

Marsbéli képes krónikák

M. I.

■ A 2010-es, 2020-as években az űrkutatás új virágkorát éljük. Egymást érik a rákétakísérletek, expedíciók, a két hagyományos „űrhatalom” mellé felsorakozott több trónkövetelő (például, de nem kizárólag Kína és India), az állami szektor helyett pedig megjelentek a privát finanszírozású expedíciók is, elég csak az *Elon Musk* nevéhez fűződő *Space X*-re vagy *Richard Branson Virgin Galactic*-jára gondolni. Előbbi már a Mars emberi meghódítását tűzte ki célul, de belátható közelségbe kerültek olyan, korábban a tudományos fantasztikum témakörébe tartozó projektek is, mint az aszteroidabányászat vagy a menetrendszerű űrturizmus is. Mintegy két héttel e sorok megjelenése előtt nagy figyelmet kapott a *Perseverance* marsjáró és a hozzá tartozó *Ingenuity* helikopterdrón sikeres marsi landolása. Ez az expedíció jó eséllyel az új korszak kezdetét jelenti a planéta kutatásában.

A csillagok, bolygók varázslatos világa minden embert megigéz, sokakat alkotásra is ihlet. Utóbbiak közé tartozik, az 1970-ben Baján született *Barics Sándor* is, akinek a valós felvételek alapján készített képei elérhető távolságra hozzák a vörös bolygót a szemlélők számára. A művésznek már kora gyermekkorában szenvedélyévé vált a csillagászat és az űrkutatás:

a kezdőlökést a nagybátyjától ajándékba kapott csillagtávcső adta meg hozzá.

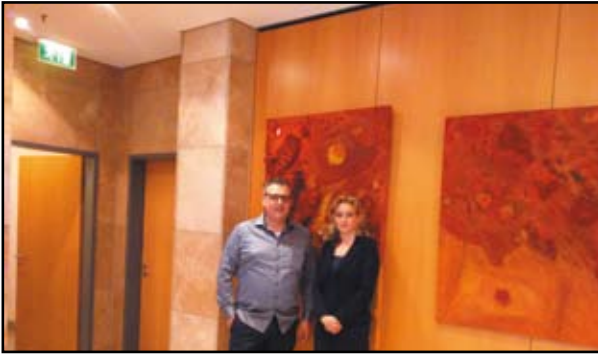
A Barics család az 1980-as évek közepén Németországba költözött. Barics érdeklődése a müncheni gimnáziumi évek idején fordult a képzőművészet irányába, s ez meghatározta további életpályáját, hivatását. Témaválasztásában a természettudományos érdeklődés mellett az irodalom is szerepet játszott: fontos hatásának tekinti *Ray Bradbury* klasszikus *Marsbéli krónikák* című novellafüzérét; ez és a Viking-1 űrszonda nevezetes O35A72 jelzésű felvétele pecsételte meg végleg a művész és a vörös bolygó közti kapcsolatot.

A Müncheni Művészeti Akadémián (*Akademie der Bildenden Künste*) megkezdett tanulmányai után New Yorkban, a világhírű *Arts Student League*-en *Larry Poons* és *Bruce Dorfman* tanítványaként szerzett diplomát 2000-ben. Műveit New Yorktól Dubajon át Szöulig számos helyen megcsodálhatták már, több alkotása kortárs művészeti gyűjtemények – például a római *Concetto Timpani* és a *Polly Pocket Museum of Modern Art* – állandó darabja. Barics Sándort jól ismeri a bajai műértő közönség is: 2005-ben a Magyarországi Németek Általános Művelődési Központjában kaphattak ízelítőt művészetéből, és volt már tárlata városunk csillagvizsgálójában is. Idén a Bácskai Kultúrpalotában

rendeztek volna nagyszabású kiállítást a jelenleg Berlinben élő művész képeiből, de a vírushelyzet miatt ezt későbbre kellett halasztani. (A festőművészt 2003 júliusában a Bajai Honpolgár olvasóinak is bemutatta *Kovács Zita* művészettörténész írása.)

A 24. oldalon található galériánkban – melynek bővített változatát honlapunkon tekinthet meg – a Mars ihlette sorozat absztrakt tájképeiből mutatunk be egy csokorra valót. A képek mind látványvilágukban, mind technikailag különlegesek. Készítésük során az alkotó számos anyagot felhasznált: a festék és a vászon, illetve papír mellett üveget, köveket, csomagolóanyagokat, különféle törmelékét is alkalmazott, ahogy a plasztikus látvány megkívánta. Míg a múzeumokban ahhoz vagyunk szokva, hogy csak tisztas távolból szemlélhetjük a kiállítási tárgyakat, Barics Sándor képeit nem csupán meg szabad, hanem a művész szándéka szerint egyenesen meg is kell érinteni, így a tapintás is segít a művek közvetítette érzések átélésében. A vörös szín Barics számára egyenértékű a férfi princípiummal és az agresszivitással, szenvedélyességgel. Barics Sándor marsi tájképein hegyek, völgyek, szurdokok, folyókanyarulatok jelennek meg, továbbgondolva az űrszondák által elének tárt panorámát. ■

A vörös bolygó: a Mars tájai Barics Sándor festményein

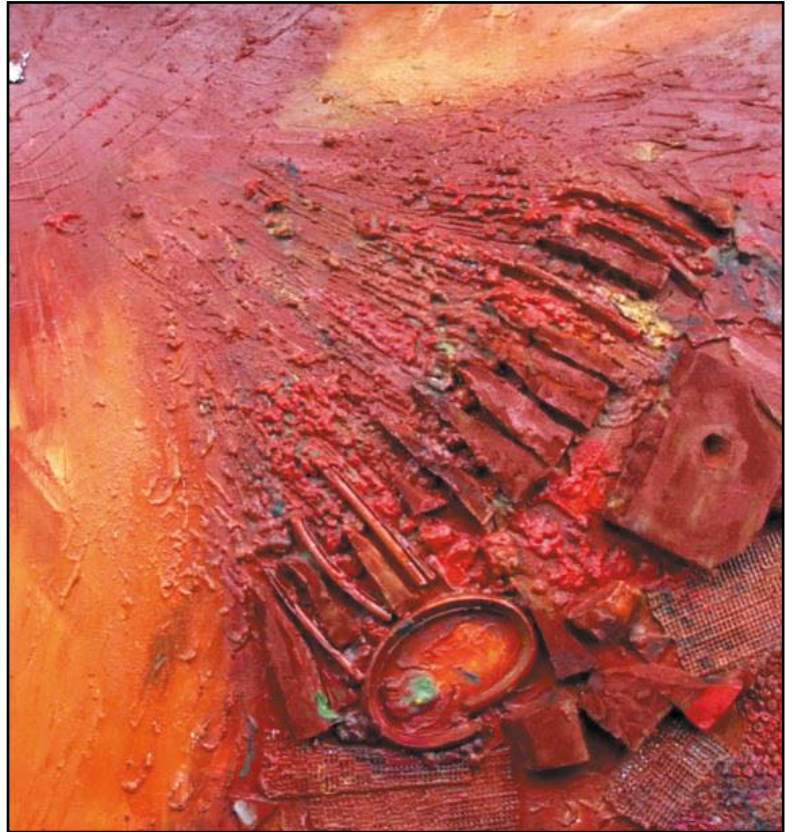
A művész Ferencz Orsolya miniszteri biztossal

Chersonesus 1 (1999)

Aethiopia/Mars (2000)

Arsia Mons (2000)

Mars észak-sarki kép (jégsapka)

Capri Chasma (2002)

Jeges marsi táj

Frozen Lake